

HOE MAKEN

WIJ HET

VERSCHIL

CPS

Begaafdheidsprofielscholen

HOE MAKEN

WIJ HET

VERSCHIL

Begaafdheidsprofielscholen

VOORWOORD

Onderwijs aan hoogbegaafden is als slijpen aan een ruwe diamant. Een waardevolle edelsteen met vele facetten, fonkelend en schitterend indien op de juiste wijze bewerkt.

Voor u ligt een weergave van een conferentie, een samenkomst van leraren, leerlingen, schoolleiders en bestuurders van scholen. Zij ontmoetten niet alleen elkaar, maar ook deskundigen op het gebied van onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen in het voortgezet onderwijs.

De deelnemers waren te gast bij CPS Onderwijsontwikkeling en advies, de organisatie die deze ontmoeting organiseerde in het kader van het project Begaafdheidsprofielscholen. Voor de congresgangers bleek deze dag een feest van herkenning, verwondering en inspiratie. Alle aan het project deelnemende scholen en diverse medewerkers van CPS verzorgden presentaties en bestreken daarmee een breed scala van onderwerpen. Dat alles speelde zich af in de ontspannen sfeer van het Leerhotel Het Klooster in Amersfoort. De deelnemers waren duidelijk trots op wat er in de eigen school al is bereikt, maar ook waren zij benieuwd naar de manier waarop andere scholen oplossingen hadden bedacht voor herkenbare problemen.

Zo moet een conferentie zijn. Een ontmoetingsplaats waar het zindert van creativiteit, energie en plezier in het werk. Die ambiance levert immers de impulsen op waaraan onze hoogbegaafde leerlingen zo'n behoefte hebben. Zo wil ook onze vereniging zijn: een platform voor uitwisseling van ideeën, een leeromgeving voor schoolleiders en docenten, ten behoeve van een categorie leerlingen die zoveel doelgerichte aandacht nodig heeft. Opdat de diamant geslepen wordt. Een 'groeidiamant' die wordt geslepen om te kunnen schitteren.

Ik dank de medewerkers van CPS voor het bieden van de juiste omgeving en ambiance.

Dick van Hennik

Voorzitter Vereniging Begaafdheidsprofielscholen

Colofon

Het projectteam van CPS, organisator van dit congres, heeft bijgedragen aan het tot stand komen van deze publicatie:

Greet de Boer, *principal consultant CPS*

Lydia van Deelen, *managing consultant CPS*

Piet Groenewegen, *managing consultant CPS, projectleider*

Zeger van Hoffen, *senior consultant CPS*

CPS Onderwijsontwikkeling en advies, maart 2013

Redactie good practices:

Judith Evertse

Eindredactie:

Tekstbureau Elise Schouten

Vormgeving:

Fabian van Hoffen Grafisch Ontwerp

Druk:

Efficiënta Offsetdrukkerij BV

CPS Onderwijsontwikkeling en advies

Postbus 1592

3800 BN Amersfoort

Telefoon: [033] 4534343

INHOUD

VOORWOORD	5
INHOUD	6
1 HET PROJECT	8
2 DE VERENIGING	12
De vereniging BPS	13
Gedragscode BPS	14
3 DE SCHOLEN	16
Wat is een BPSchool?	17
BPS in kaart	20
4 GOOD PRACTICES	22
5 ACHTERGROND	78
Leren (te) motiveren: een talent?	79
Differentiële differentiatie	84

HET PROJECT

Hoogbegaafdheid is in het hedendaagse onderwijs een algemeen herkend en erkend kenmerk van leerlingen. Veel scholen voor voortgezet onderwijs hebben in de afgelopen decennia uiteenlopende maatregelen getroffen om beter aan te sluiten bij de behoeften van deze leerlingen. Deze inspanningen leidden niet vanzelfsprekend tot succes.

De ervaringen van hoogbegaafde leerlingen die door onderpresteren in een negatieve spiraal terecht komen, tonen overduidelijk aan dat passend onderwijs en gerichte begeleiding ook voor deze categorie leerlingen een maatschappelijke noodzaak is. Om die reden startte CPS in 2004 het project Begaafdheidsprofiel scholen (BPS). Dit project is vanaf de start door het ministerie van OCW ondersteund en gestimuleerd.

Het doel van het project Begaafdheidsprofiel scholen is het tot stand brengen van een landelijk dekkend netwerk van scholen voor voortgezet onderwijs die hoogbegaafde leerlingen effectief bedienen. In drie tranches, tussen 2004 en 2010, ontvingen 22 scholen via een visitatieprocedure het certificaat Begaafdheidsprofiel school. In 2010 bleek dat het landelijk dekkend netwerk nog niet was voltooid: de spreiding over het land was nog niet optimaal en de ontwikkeling tot begaafdheidsprofiel scholen had een extra impuls nodig. Daarom is het project verlengd tot 2013 en is het netwerk uitgebreid met drie nieuwe scholen.

Eén van de opbrengsten van het project is de oprichting van de Vereniging Begaafdheidsprofiel scholen in 2007. Alle project scholen zijn lid van deze vereniging. Door een gezamenlijk platform in te richten en elkaar regelmatig te ontmoeten, wil de vereniging de

kwaliteit van het onderwijs aan en de begeleiding van hoogbegaafde leerlingen waarborgen.

De volgende activiteiten zijn de weerslag van het werken aan die kwaliteit. Allereerst heeft de vereniging een gedragscode voor scholen ontwikkeld. Deze gedragscode geeft scholen de ruimte om eigen invullingen te kiezen, maar schrijft tegelijkertijd een set minimumregels voor. Vervolgens heeft de vereniging in de periode 2010-2013 het traject van visitatie en certificering overgenomen van CPS. Dit traject bestaat uit een combinatie van audit en collegiale visitatie. De visitateurs worden door CPS getraind.

Op 1 januari 2012 heeft de vereniging zich opengesteld voor nieuwe leden. Sindsdien hebben zich tien scholen aangemeld als aspirant lid en hebben eveneens tien te kennen gegeven serieus stappen te willen zetten op weg naar dat aspirant lidmaatschap. Nieuwe leden verplichten zich om (evenals de bestaande leden) binnen drie à vier jaar toe te werken naar het beoogde kwaliteitsniveau en de audit/visitation te ondergaan. Als laatste activiteit heeft de vereniging een secretariaat ingericht.

Aan het eind van dit kalenderjaar sluit CPS het project af met de start van een interne BPS-academie. In de BPS-academie geven begaafdheidsprofiel scholen elkaar scholing op het gebied van hoogbegaafdheid, zo nodig met ondersteuning van externe deskundigen. Zo komt de opgebouwde knowhow van de scholen niet alleen ten goede aan

**"ONDERWIJS AAN HOOGBEGAAFDE LEERLINGEN
VRAAGT OM EXCELLENTE DOCENTEN."**

Ton van Veldhuijzen, Emelwerda College

nieuwe begaafdheidsprofiel scholen, nieuwe docenten en nieuwe coördinatoren, maar ook aan de verdere ontwikkeling van de bestaande expertise.

Met de conferentie op 14 november 2012 beoogden de scholen van het project Begaafdheidsprofiel scholen de deelnemers inzicht te geven in de theorie en de praktijk van het onderwijs aan en de begeleiding van hoogbegaafde leerlingen. Sommige scholen werken al langer dan een decennium aan deze opdracht; andere zijn daar in de afgelopen jaren mee gestart. De scholen verkeren op dit gebied dus in verschillende ontwikkelingsstadia. De presentaties en de gesprekken waren er dan ook op gericht om deelnemers in de gelegenheid te stellen het gesprek aan te gaan en daaruit voor zichzelf do's en dont's, succesfactoren, kansen en belemmeringen af te leiden.

Op basis van de inleidingen van de scholen hebben we in deze bundel een verzameling 'good practices' opgenomen. Deze voorbeelden zijn hier onvoldoende uitgewerkt om één op één over te nemen in de eigen schoolpraktijk. Daar is deze bundel ook niet voor bedoeld. Wél geeft deze verzameling een redelijk compleet beeld van de activiteiten die de begaafdheidsprofiel scholen doen om hoogbegaafde leerlingen optimaal te bedienen en van de wijze waarop zij omgaan met vraagstukken, dilemma's en twijfels op dit gebied. Juist in deze tijd, waarin het thema 'excellentie en hoogbegaafdheid' hoog op de politieke agenda staat en door vele scholen wordt omarmd, willen de begaafdheidsprofiel scholen de dagelijkse praktijk met al zijn weerbarstigheid aan u laten zien.

Piet Groenewegen

projectleider Begaafdheidsprofiel scholen
p.groenewegen@cps.nl

Mede namens:

Greet de Boer

projectleider effectmeting
g.deboer@cps.nl

Lydia van Deelen

projectleider managementexpertise
l.vandeelen@cps.nl

Zeger van Hoffen

projectleider docentexpertise
z.vanhoffen@cps.nl

Dick van Hennik

voorzitter vereniging Begaafdheidsprofiel scholen
info@vanhennikonderwijs.nl

Van l.naar r.: Zeger van Hoffen, Lydia van Deelen en
Piet Groenewegen (allen CPS) tijdens de BPS conferentie

2 DE VERENIGING

DE VERENIGING BPS

De vereniging

Enkele jaren geleden is de vereniging Begaafdheidsprofielscholen (BPS) opgericht. De leden van de vereniging stellen zich ten doel om in hun scholen voorzieningen in stand te houden, waarmee hoogbegaafde en getalenteerde leerlingen de ruimte krijgen om zich op hun eigen niveau te ontwikkelen. Dat kan op allerlei manieren gebeuren. Soms gebeurt dat door plusklassen te vormen, maar het kan ook door leerlingen individuele programma's te laten volgen (of beide). Dat laatste kan zowel intern als extern plaatsvinden. De vereniging kent een gedragscode en een aantal criteria voor het verkrijgen van het keurmerk BPS.

Kenmerken

De scholen kenmerken zich door kwalitatief goed onderwijs en hoogwaardige begeleiding van hoogbegaafde leerlingen. Dit is herkenbaar in:

- een zorgvuldige intake en plaatsing van de leerling, mede gebaseerd op brede diagnostische kennis
- een ruim inhoudelijk aanbod binnen een voor dit type leerling adequaat programma

- zorgvuldige begeleiding van deze groep leerlingen
- bereidheid de aanwezige expertise te delen met ouders en met andere scholen in de regio.

Op dit moment zijn in totaal 35 scholen, verspreid over Nederland, lid van de vereniging, waarvan 22 gecertificeerd. Daarnaast heeft een aantal scholen belangstelling voor het lidmaatschap getoond.

Visitatie en keurmerk BPS

De leden van de vereniging stellen zich op het standpunt dat de kwaliteit gewaarborgd dient te zijn. Het vraagt wat van de scholen om het keurmerk te behouden. De school die zich aanmeldt, krijgt de status van aspirant en legt zich erop vast zich binnen een periode van maximaal drie jaar te laten visiteren. Bij voldoende resultaat ontvangt de school van het bestuur van de vereniging het certificaat. Na een periode van vier jaar vindt opnieuw visitatie plaats. Meer informatie is te vinden op de website van de vereniging: www.begaafdheidsprofielscholen.nl.

“VERPLICHTE ONDERWIJSTIJD GAAT UIT VAN DE VOORONDERSTELLING DAT LEERLINGEN PAS IETS LEREN ALS ER EEN LERAAR VOOR DE KLAS STAAT.”

Dick van Hennik - Voorzitter Vereniging Begaafdheidsprofielscholen

GEDRAGSCODE BPS

- DE VERENIGING HEEFT EEN AMBITIE TEN AANZIEN VAN HOOGBEGAAFDHEID
- DE SCHOOL HEEFT EEN AMBITIE TEN AANZIEN VAN HOOGBEGAAFDHEID
- DE SCHOOL HEEFT HAAR HOOGBEGAAFDE LEERLINGEN IN BEELD EN BIEDT MAATWERK
- DE SCHOOL BETREKT OUDERS EN LEERLINGEN ACTIEF EN ONDERHOUDT EEN DIALOOG MET OUDERS EN LEERLINGEN
- DE SCHOOL ZORGT VOOR VOLDOENDE FLEXIBILITEIT IN VOORZIENINGEN, TIJD EN RUIMTE
- DE SCHOOL BESCHIKT OVER ADEQUATE EN VOLDOENDE EXPERTISE OP HET TERREIN VAN HOOGBEGAAFDHEID
- DE SCHOOL ONDERHOUDT EEN RELATIE MET HAAR (REGIONALE) OMGEVING
- DE SCHOOL IS ACTIEF LID VAN DE VERENIGING BPS

“HET IS NODIG DAT BUREAUCRATISCHE REGEL-
GEVING DOORBROKEN WORDT OM JONGE MENSEN
DE GELEGENHEID TE BIEDEN ZICH OP HUN EIGEN
NIVEAU TE ONTWIKKELEN.”

*Dick van Hennik - Voorzitter Vereniging
Begaafdheidsprofielscholen*

3 DE SCHOLEN

WAT IS EEN BEGAAFD- HEIDSPROFIELSCHOOL?

Er zijn op dit moment bijna dertig scholen die zich profileren als 'begaafdheidsprofiel-school'. Deze scholen onderscheiden zich van alle andere scholen in Nederland doordat zij expliciet voor hoogbegaafde leerlingen passend onderwijs realiseren en daarvoor gezamenlijk beleid ontwikkelen. Er zijn afspraken gemaakt waaraan een begaafdheidsprofiel-school zich dient te houden. Deze afspraken geven duidelijke richtlijnen, maar laten de scholen voldoende ruimte om eigen keuzes te maken.

Van leidinggevendenden wordt verwacht dat zij een duidelijke visie hebben op hoogbegaafdheid. De leidinggevende is ondernemend en zoekt naar een creatieve invulling van het begaafdheidsprofiel. Vanuit betrokkenheid met en enthousiasme voor het thema hoogbegaafdheid zorgt de leidinggevende voor draagvlak in de teams. Eén van de belangrijkste kenmerken van een BPS-leidinggevende is misschien wel dat hij/zij in staat is om flexibel en creatief om te gaan met regels binnen de school, zodat er maatwerk wordt geleverd waarvan hoogbegaafde leerlingen maximaal profiteren.

Van docenten worden vaardigheden verwacht die zich in een aantal opzichten onderscheiden van wat doorgaans van docenten wordt gevraagd. Deze vaardigheden zijn opgenomen in de 'standaard docentex-

pertise'. Als het gaat om het omgaan met verschillen wordt aan BPS-docenten hoge eisen gesteld. De docent is gemotiveerd om in het belang van hoogbegaafde leerlingen zijn of haar lessen aan te passen en ruimte te geven voor compacting, verbreding, verdieping en top-downleren. Hij/zij doet dat niet alleen voor de leerlingen die het goed doen, maar juist ook voor leerlingen die onderpresteren.

Onderwijs en leren

Veel scholen hebben een gespecialiseerd onderwijsaanbod in de vorm van tweetalig onderwijs, Bèta-excellent, Technasium, Sporttalent/LOOT, WON of Cultuurprofiel. Door deze profielen bieden scholen zonder meer onderwijs dat voor hoogbegaafde leerlingen interessant kan zijn. Een begaafdheidsprofiel-school kan echter niet volstaan met een uitbreiding van het onderwijsaanbod, omdat veel hoogbegaafde leerlingen ook binnen deze profielen gaan onderpresteren. De hoogbegaafde leerling stelt andere eisen aan het onderwijs, aan docenten en aan medeleerlingen dan niet-hoogbegaafde leerlingen. Dit betekent dat het curriculum op

"WIJ ZIJN HET AAN LEERLINGEN VERPLICHT DAT WE NADENKEN OVER DE VRAAG: HOE LEER JIJ HET LIEFST, WAAR WORD JE BLIJF VAN EN HOE BLIJF JE ZIN HEBBEN IN LEREN"

Maria Kramer - Dalton Voorburg

individueel niveau moet worden afgestemd door middel van compacting, verrijking of verdieping en top-downleren. Het vraagt om flexibiliteit in de benadering en begeleiding van deze leerlingen en om een flexibele organisatie van het onderwijs. Het vereist ook deskundigheid van docenten om systematisch met leerlingen te reflecteren op hun leerproces.

Begaafdheidsprofielscholen zijn erop gericht om hoogbegaafde leerlingen te determineren. De groepering van hoogbegaafde leerlingen is een issue: zetten we deze leerlingen bij elkaar in een plus-groep of juist niet? Of zetten we ze alleen in de brugklas of onderbouw in een aparte groep? Het vraagt minder van het (gehele) docententeam als de hoogbegaafde leerlingen in een aparte groep worden geplaatst. Aan de andere kant: als de expertise op dit gebied is beperkt tot een aantal docenten in de bovenbouw, kan dit ertoe leiden dat er binnen de vier profielen te weinig deskundigheid is om alle hoogbegaafde leerlingen goed te bedienen. Op een begaafdheidsprofielschool is gerichte en brede deskundigheidsbevordering van essentieel belang.

Organisatie en beleid

Een begaafdheidsprofielschool is als zodanig herkenbaar voor ouders en po-scholen. Dit vereist een duidelijke visie op hoogbegaafdheid en vasthoudend werken aan draagvlak binnen de school in alle lagen in de organisatie. De visitatie is een belangrijk instrument

“OCW STREEFT NAAR MEER AANDACHT VOOR DEZE LEERLINGEN EN VERBETERING VAN DE PRESTATIES VAN DEZE LEERLINGEN.”

Marion Hoeberichts - Projectleider Hoogbegaafdheid en Excellentie van het Ministerie van OCW

om de kwaliteit van het onderwijsbeleid en van het onderwijsaanbod vast te stellen. Iedere begaafdheidsprofielschool wordt eens in de vier jaar gevisiteerd en regelmatig visiteren de BPScholen zelf een collega-begaafdheidsprofielschool. Tijdens de visitaties wordt tegen het licht gehouden op welke wijze de scholen het onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen vormgeven. Belangrijk onderdeel van de visitatie zijn enquêtes, die worden afgenomen bij schoolleiders, docenten, ouders, leerlingen en basisscholen. Op basis van de analyse van de enquêtes wordt er een ontwikkelagenda vastgesteld. Er is op begaafdheidsprofielscholen relatief veel aandacht voor collegiale consultatie en draagvlakontwikkeling. De scholen werken aan een cultuur waarin rekening houden met verschillen het uitgangspunt is voor pedagogisch en didactisch handelen. De visitatiecyclus is een waarborg voor het BPS-keurmerk dat scholen krijgen als zij aan de gestelde eisen voldoen.

Communicatie en omgeving

Begaafdheidsprofielscholen vervullen een ambassadeursrol voor het begrip hoogbegaafdheid en voor goed onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen. Als expert op dit thema is de school gesprekspartner van andere scholen, van het ministerie van OCW en van instellingen voor lager en hoger onderwijs.

Meer dan gebruikelijk is op ‘reguliere’ scholen, betreft een begaafdheidsprofielschool ouders en leerlingen bij het onderwijs- en het begeleidingsaanbod. Dat geldt ook voor de samenwerking met de basisscholen waar de leerlingen vandaan komen. Met het doel doorlopende leerlijnen te realiseren, deelt de begaafdheidsprofielschool haar expertise op een constructieve wijze met het basisonderwijs.

Zorg en begeleiding

Een belangrijk aandachtspunt in het onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen is de sociaal-emotionele ontwikkeling. Een begaafdheidsprofielschool heeft alle hoogbegaafde leerlingen in beeld en volgt hun ontwikkeling, zodat zij zich herkend, erkend en gewaardeerd weten in hun specifieke kenmerken. Dat vereist binnen de zorgstructuur deskundigheid op dit gebied. Begeleiders hebben kennis over de specifieke begeleidingsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen en weten hoe zij het leerproces van deze leerlingen kunnen sturen. In de praktijk blijkt het complex, maar van essentieel belang, om hoogbegaafde leerlingen en hun docenten te ondersteunen in het zoeken naar de balans tussen hoge ambities aan de ene kant en teleurstellingen en frustrerende prestaties (van docenten en leerlingen) aan de andere kant. Veel begaafdheidsprofielscholen stellen ter ondersteuning van docenten een gespecialiseerde coördinator aan. Om de leerlingen te ondersteunen worden persoonlijke mentoren aangesteld.

“EEN OPDRACHT DIE ZO BREED IS DAT HIJ NIET PAST IN DE LES”

Jeroen van Grunsven - Picasso Lyceum

BPS IN KAART

PROJECTSCHOLEN

Vechtdal College
Grotiuscollege
St. Gymnasium Nijmegen
Pallas Athene College
Hondsrug College
Bonhoeffer College
Het College
Dalton Voorburg
Theresialyceum
Chr. College Nassau-Veluwe
Het Stedelijk Zutphen
Praedinius Gymnasium
St. Gymnasium Piter Jelles

St. Dalton College Alkmaar
SG. Tongerlo Gertrudiscollege
Thomas a Kempis College
Utrechts St. Gymnasium
St. Gymnasium Schiedam
Nehalennia St. SG.
Porta Mosana College
Eckartcollege
RSG Magister Alvinus
Gymnasium Camphusianum
Emelwerda College
Fons Vitae Lyceum

ASPIRANTSCHOLEN

(Deze scholen staan niet vermeld op de kaart.)

Aloysius College, Den Haag
Ludger College, Doetinchem
Sint-Janslyceum, Den Bosch
Oranje Nassau College, Zoetermeer
SG Huizermaat, Huizen
Stella Maris College, Meerssen
Carolus Borromeus College, Helmond
CSG Calvijn, Rotterdam
Scholen Combinatie Zoetermeer, Picasso Lyceum, Zoetermeer
Amstelveen College, Amstelveen

GOOD PRACTICES

BÈTA-TOPKLAS

Praedinius Gymnasium, Groningen

Kenmerken van de school

Het Praedinius is een categoriaal zelfstandig gymnasium. Naast de verplichte vakken, waaronder vanzelfsprekend de klassieke talen, is er veel aandacht voor cultuur in buitenlesactiviteiten. Momenteel zitten er op de school circa 900 leerlingen en het onderwijs wordt verzorgd door ruim 80 docenten. Het onderwijsondersteunend personeel bestaat uit 25 medewerkers. Het Praedinius Gymnasium is een school met een sterke regiofunctie: circa 50 procent van de leerlingen komt niet uit de gemeente Groningen.

Onderwijsvisie

Het Praedinius Gymnasium wil een leerlinggericht school zijn. De verhouding tussen leerlingen en personeel is laagdrempelig, leerlingen uit verschillende milieus voelen zich thuis op de school, eigen initiatieven van de leerlingen worden waar mogelijk ondersteund en er is veel aandacht voor leerlingenparticipatie en leerlingenverenigingen. De leerling moet behalve een gedegen opleiding, zeker ook een leuke schooltijd hebben. Wat kennisverwerving betreft, biedt het Praedinius de kwalitatief best mogelijke vooropleiding voor het hoger onderwijs. Het niveau van veel vakken is vergelijkbaar met het atheneum, maar in tegenstelling tot de

meeste athenea biedt deze school een uitgebreider verplicht pakket aan met Latijn, Grieks en filosofie.

De begeleiding van hoogbegaafde leerlingen neemt sinds 1998 een belangrijke plaats in binnen de school. Het is immers de zorg van de school om ook de begaafde leerlingen een opleiding te bieden die past bij hun capaciteiten en interesses. Voor deze leerlingen zijn de volgende faciliteiten beschikbaar of in ontwikkeling:

- Een project waarin (hoog)begaafde leerlingen hun kennis kunnen verbreden.
- Begaafde leerlingen kunnen (in sommige gevallen) extra PG+ lessen volgen.
- Onder begeleiding van de coördinator ICT nemen begaafde leerlingen deel aan het 'Project L3D'. In dit project doceren leerlingen andere leerlingen en docenten in het maken van driedimensionale werelden, die kunnen worden gebruikt als virtuele leeromgeving.
- In samenwerking met de Open Universiteit realiseert de school een 'pre-university programma' voor leerlingen van klas 5. De leerlingen kunnen in dit programma speciaal geselecteerde modules volgen uit het propedeuseprogramma van de Open Universiteit.

Good Practice: Bèta-Topklas

De bètaleerlingen van het Praedinius Gymnasium behoren tot de besten van Neder-

land. De examenresultaten zijn bovengemiddeld en regelmatig winnen leerlingen van deze school prijzen bij olympiades voor de exacte vakken. Uit ervaring blijkt dat er

Bèta-Topklas Praedinius Gymnasium Groningen

**Volgens ons verdienen deze beste,
meest getalenteerde en gemotiveerde leerlingen
onderwijs dat bij hen past:**

Uitdagend, afwisselend en op hoog niveau.

jaarlijks ongeveer twintig leerlingen zijn die echt uitblinken in de bètavakken. Zij begrijpen nieuwe en complexe leerstof veel sneller dan de gemiddelde leerling en hebben een goed overzicht bij het analyseren van problemen. Vaak vinden zij een les pas echt interessant als het voor anderen te moeilijk wordt. Omdat het Praedinius Gymnasium deze getalenteerde en gemotiveerde leerlingen onderwijs wil bieden dat bij hen past - uitdagend, afwisselend en op hoog niveau - is in het schooljaar 2011/2012 in klas 5 gestart met een Bèta-Topklas.

Good Practice: traject doorstroom PO-VO

In het traject 'Doorstroom PO-VO' werkt het Praedinius Gymnasium samen met leerkrachten van het basisonderwijs: begaafde basisschoolleerlingen voeren projecten uit in het voortgezet onderwijs. Doel is de doorstroom vanuit het primair onderwijs naar het Praedinius Gymnasium te bevorderen. Inmiddels zijn er zeventig groep 8-leerlingen, die gedurende een periode van twee maal tien weken in speciale plusklassen op een aparte locatie aan het werk gaan. Het uitgangspunt bij deze plusklassen is niet zozeer de zorgvraag, maar vooral de onderwijsvraag: hoe kunnen we deze getalenteerde basisschoolleerlingen gemotiveerd aan het werk houden? Er wordt in de plusklassen in groepjes gewerkt, maar er is ook veel aandacht voor individuele leerroutes, waarbij ook onderwijsleergesprekken worden gevoerd. De basisschool heeft de regie en de verantwoordelijkheid voor de precieze invulling van het onderwijsaanbod in de plusklassen.

Kritische succesfactoren/adviezen

- Informeer leerlingen uit klas 4 tijdig over de Bèta-Topklas.
- Geef zoveel mogelijk lessen klassikaal; dat geeft de mogelijkheid om leerlingen meer projecten te laten uitvoeren.

- Behandel in alle (dus ook de reguliere) vakken meer speciale onderwerpen of zet eens een andere didactiek in.
- Houd als school rekening met de enorme verschillen tussen leerlingen. Individuele keuzemogelijkheden (zoals de masterclasses van de universiteit) zijn in dit kader ideaal.
- Onderpresteerders scoren soms hoog op een CBO-test, maar laag op de CITO-test. Voor deze leerlingen geldt: zorg dat ze een passie krijgen voor bepaalde onderwerpen of vakken en zorg er ook voor dat docenten hier gevoeligheid voor krijgen.
- Creëer zoveel mogelijk gelijkwaardigheid tussen leerling en docent.
- Bied hoogbegaafde leerlingen hetzelfde project aan, zodat door de uitwerking de verschillen tussen die leerlingen zichtbaar worden.

(Mogelijke) valkuilen/aandachtspunten

- Excursies zouden eerder in het jaar moeten plaatsvinden: voor de groepsvorming kan dit belangrijk zijn.
- De leerlingen van de Bèta-Topklas zijn speciaal. Selectiecriteria voor docenten die aan deze klas willen lesgeven is dat ze een 'klik hebben' met deze doelgroep.
- Liever geen leerlingen in de Bèta-Topklas, die er niet zelf voor hebben gekozen.
- In de samenwerking met het primair onderwijs zijn verschillen naar voren gekomen tussen het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs. Zo is het basisonderwijs meer gericht op productie en minder op het 'hoe en waarom van leren', terwijl hoogbegaafde leerlingen juist behoefte hebben aan die informatie en daar hun motivatie uithalen.

MOEILIJK MOET!

Pallas Athene College, Ede

Kenmerken van de school

Het Pallas Athene College is een openbare school voor mavo, havo en vwo. De school kenmerkt zich door gedegen en attractief onderwijs, talentontwikkeling met extra aandacht voor sport, cultuur en begaafdheid en aandacht voor burgerschapsvorming en individuele leer- en zorgbehoeften.

Onderwijsvisie excellente leerlingen

De invoering van VWO-Sprint in de onderbouw moet ertoe leiden dat (hoog)begaafde

leerlingen op hun eigen niveau worden uitgedaagd en op een voor hen geschikte manier leren. Het motto hierbij is: 'Moeilijk moet!'. Het is nodig dat leerlingen regelmatig op hun tenen moeten lopen, omdat zij hierdoor hun eigen grenzen verkennen (en verleggen). Daarnaast leren zij om te gaan met negatieve feedback en ontwikkelen en gebruiken ze andere studiemethoden. De school verwacht dat deze leerlingen daardoor hun motivatie om te leren behouden en beter worden toegerust voor de bovenbouw van het vwo.

Good Practice: VWO-Sprint

VWO-Sprint is een opleiding met een tweejarige (in plaats van de reguliere driejarige) versnelde en verrijkte onderbouw. Naast de gewone vaklessen, zijn er wekelijks acht sprinturen. In zes sprinturen werken de leerlingen aan (vakoverstijgende) projecten volgens het top-down-principe. Eén sprintuur wordt besteed aan filosofie en ten slotte is er een 'bijsprintuur' waarin leerlingen onder leiding van juniorbegeleiders werken aan vakken waarin ze minder goed zijn.

In de bovenbouw volgen de sprintleerlingen een vierjarig traject met een extra programma (het zogenoemde 'Academieprogramma'), dat bestaat uit verdiepende activiteiten en een oriëntatiejaar (proefstuderen, extra vakken op school, stage en/of deelname aan een internationaal uitwisselingsprogramma). De leerlingen worden begeleid door een coach.

Andere onderdelen van VWO-Sprint:

- Voor het VWO-Sprint-traject zijn er twee aanmeldingsgesprekken: één zonder en één met de ouder(s).
- Hoogbegaafde leerlingen werken in een eigen lokaal en met een eigen laptop.
- Leerlingen volgen 35/36 lesuren per week.
- Elke leerling heeft een eigen coach (tot de herfstvakantie).
- Per leerjaar een mentor.
- VWO-Sprint heeft een klein (vast) docententeam. Deze docenten zijn geschoold in de omgang met hoogbegaafde leerlingen.
- Er wordt jaarlijks een Day of Excellence georganiseerd.
- Er worden vier keer per jaar klankbordbijeenkomsten gehouden met ouders.
- Voor getalenteerde leerlingen van groep 8 is er de 'Junior Academie'.

VWO-Sprint Pallas Athene College te Ede

Moeilijk moet!

De invoering van **VWO-Sprint** moet ertoe leiden dat (hoog)begaafde leerlingen **op hun eigen niveau uitgedaagd** worden en op een voor hen geschikte manier leren. Het motto hierbij is **"Moeilijk moet!"**. Leerlingen moeten regelmatig op hun tenen lopen. Hierdoor verkennen (en verleggen) zij hun eigen grenzen. Daarnaast leren zij om te gaan met negatieve feedback en ontwikkelen en gebruiken ze andere vormen van studieaanpak. Wij verwachten dat zij daardoor hun motivatie om te leren behouden en beter toegerust in de bovenbouw van het vwo terecht komen.

En verder.....

Twee aanmeldingsgesprekken één zonder en één met ouder(s)

Eigen lokaal en eigen laptop

35/36 lesuren per week

Elke leerling eigen coach (tot herfstvakantie)

Per leerjaar een mentor

Klein (vast) docententeam *VWO-Sprint*

Specifiek geschoold team

Jaarlijkse Day of Excellence

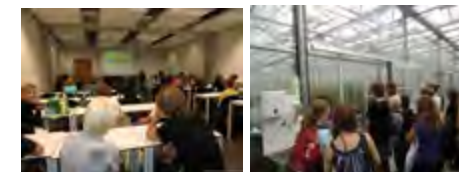
4x per jaar klankbordbijeenkomsten met ouders

Voor groep 8: Junior Academie

VWO-Sprint

VWO-Sprint is een opleiding met een **tweejarige** (in plaats van de reguliere drie jaar) **versnelde en verrijkte onderbouw**. Naast de gewone vaklessen zijn er wekelijks **acht sprinturen**. In zes daarvan wordt gewerkt aan (**vakoverstijgende**) **projecten** volgens het **top-down-principe**. Eén sprintuur is voor **filosofie** en verder is er een **bijsprintuur** waarin leerlingen onder leiding van **juniorbegeleiders** werken aan vakken waarin ze minder goed zijn.

In de bovenbouw volgen de sprintleerlingen een vierjarig programma met een extra programma aan verdiepende activiteiten (het zogenoemde **Academieprogramma**) en een **Oriëntatiejaar** (proefstuderen, extra vakken op school, stage en/of internationaal uitwisselingsprogramma). De leerlingen worden begeleid door een coach.

Pallas Athene College

p.vandijk@pallasathenecollege.nl
h.vanderwolf@pallasathenecollege.nl
www.pallasathenecollege.nl

OPEN, ONDERNEMEND EN UITDAGEND!

Nehalennia Stedelijke Scholengemeenschap, Middelburg

Kenmerken van de school

Nehalennia Stedelijke Scholengemeenschap is een openbare brede scholengemeenschap. De school heeft haar leerlingen veel te bieden. Ze zorgt voor open, ondernemend en uitdagend onderwijs van hoge kwaliteit.

Onderwijsvisie

De school doet dat vanuit een visie, die zeven pijlers kent.

De leerlingen van Nehalennia leren:

- 1. Altijd actief: ze worden steeds uitgedaagd om zichzelf te verbeteren.

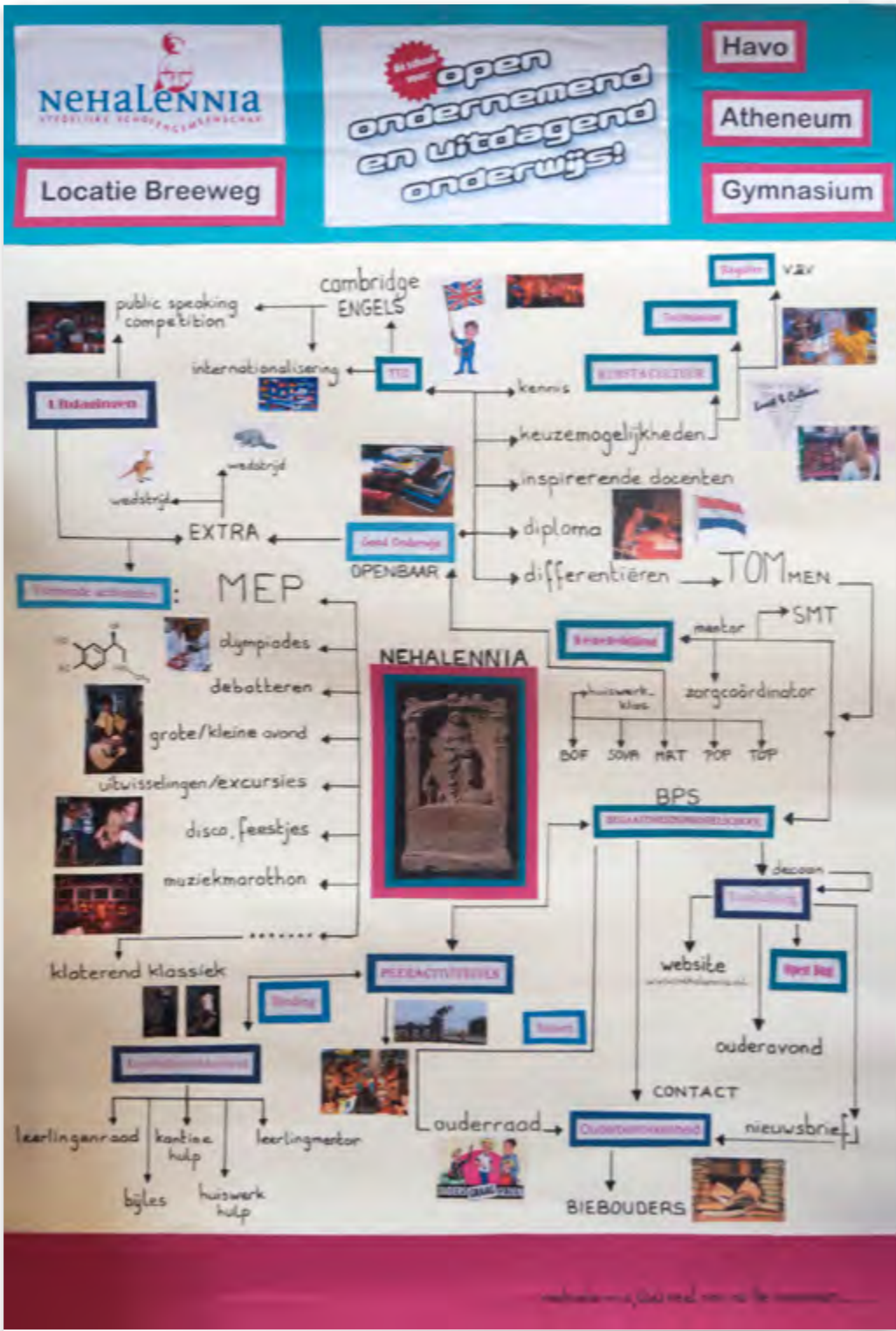
- 2. Samen: van elkaar en met elkaar.
- 3. In een moderne omgeving, die helemaal aansluit bij de samenleving.
- 4. Op een manier die bij hen past: onderwijs op maat.
- 5. In een uitstekende organisatie met hoog rendement: op en top kwaliteit.
- 6. Zo dat ze eruit halen wat in hen zit: met volop kansen om 'op te stromen'.
- 7. Met een open houding naar de omgeving: vanuit respect voor de ander.

Good Practice: onderwijs op maat

Nehalennia Stedelijke Scholengemeenschap streeft er naar onderwijs op maat aan te bieden. Er wordt rekening gehouden met de intellectuele, culturele en maatschappelijke behoeftes van leerlingen. Daarbij worden leerlingen en docenten uitgedaagd om 'het onderste uit de kan te halen', waarbij het niet alleen gaat om de overdracht van kennis en vaardigheden. Er wordt veel aandacht besteed aan de begeleiding van individuele leerlingen. Om dit te realiseren, is er op beide locaties een uitgebreid systeem van leerlingbegeleiding opgezet, die door verschillende medewerkers wordt uitgevoerd. Indien nodig worden instanties buiten de school ingeschakeld.

De begeleiding op Nehalennia Stedelijke Scholengemeenschap kan de volgende vormen hebben:

- Extra ondersteuning bij het verwerven van de leerstof. Het 'leren leren'.
- Begeleiding bij het kiezen van een vakkenpakket, afdeling, studie of beroep.
- Ondersteuning en begeleiding van de sociaal-emotionele ontwikkeling: Zo zijn er bijvoorbeeld modules BOF (beter omgaan met faalangst), SOVA (sociale vaardigheidstraining), MRT (motorische remedial teaching), POP- en TOP-trajecten (persoonlijk en toekomstgericht ontwikkelingsplan), met name voor de begaafde leerling.

Gevarieerd onderwijsaanbod

Er is een grote variatie aan keuzemogelijkheden, zodat leerlingen waar mogelijk op basis van hun persoonlijke interesse uitdagende onderwijsprogramma's kunnen volgen. Zo kunnen leerlingen kiezen voor TTO (Cambridge Engels), Technasium, Kunst en

Cultuur of Regulier met verrijkings- en verdiepingsmodules op allerlei gebieden. Verder is er, verdeeld over alle leerjaren, een zeer groot aanbod van vormende activiteiten.

MEER MAG EN MEER MOET

Theresialyceum, Tilburg

Kenmerken van de school

Het Theresialyceum is een school voor havo, atheneum en gymnasium met een stabiele populatie van ongeveer 1350 leerlingen. Het Theresialyceum maakt deel uit van de vereniging Ons Middelbaar Onderwijs (OMO). Onderwijskundig kenmerkt de school zich door een breed onderwijsaanbod dat leerlingen optimaal kansen biedt om hun talenten te exploreren. De driejarige brugperiode kent een uitgebalanceerd systeem van begeleiding en extra uitdagingen in de vorm van keuzevakken. In de bovenbouw worden, naast het verplichte curriculum, modules aangeboden.

Onderwijsvisie excellente leerlingen

De school staat voor een studieuze klimaat, iets dat zich onder andere uit in uitstekende examenresultaten. Daarnaast wordt er op deze school hard aan gewerkt om vier duidelijke profielen waar te maken: begaafdheidsprofielschool, cultuurprofielschool, bèta-excellentschool en het versterkte talenonderwijs.

Het stimuleren van excellentie is onvoorwaardelijk verbonden met een begaafdheidsprofielschool en een school die streeft naar bovengemiddelde resultaten. De slogan 'Meer mag' wordt daarmee uitgebreid tot 'Meer mag en meer moet'. De verlengde brugperiode biedt leerlingen met goede leer-

capaciteiten extra uitdaging. Meestal komen de leerlingen die extra leerstof aan kunnen – veelal potentiële vwo'ers - al snel in het vizier. Voor hoogbegaafde leerlingen zijn er extra aandachtspunten, ook op het sociaal-emotionele vlak. Daarom heeft de school voor deze groep leerlingen een Traject Op Maat ontwikkeld. Dit traject biedt deze leerlingen een extra, stimulerend aanbod buiten de reguliere vakken, zonder dat zij in een exclusieve groep worden geplaatst.

Getalenteerde leerlingen kunnen op het Theresialyceum onder andere de volgende extra vakken en/of modules volgen:

- Latijn en Grieks, waarmee de optie wordt geboden om een Gymnasiumopleiding te volgen
- Spaans
- Informatie- en computerkunde
- Natuurwetenschappen
- Hedendaagse muziekstromingen
- Mode
- Chinees
- Filosofie
- Bewegen en Gezondheid
- Debat
- Direct Prototyping
- Genealogie
- Juridische dilemma's
- Verdiepende modules in de moderne vreemde talen

Good Practice: denklessen

Het doel van de denklessen is de metacognitie en het creatief denken verder te ontwikkelen, de sociale competentie te vergroten en het zelfbeeld van leerlingen te verrijken. Deze denklessen zijn in de vorm van lesbrieven gebundeld in een map. Het niveau van de lessen bouwt op van klas 1 tot 6, past bij de ontwikkeling die leerlingen doormaken en sluit aan bij de belevingswereld van het hoogbegaafde kind.

Good Practice: cursus 'Onderpresteren, en dan?'

'Onderpresteren, en dan?' is een cursus voor ouders, gebaseerd op het boek Bright Minds, Poor Grades. Understanding and Motivating Your Underachieving Child (Michael D. Whitley, 2001). Het Theresialyceum heeft een aantal hoogbegaafde leerlingen die minder goed presteren dan men zou verwachten: deze leerlingen gaven aan dat ze meer sturing en begeleiding nodig hebben bij hun

The poster for Theresialyceum's 'Traject op maat' is divided into four colored quadrants: purple (top-left), red (top-right), yellow (bottom-left), and blue (bottom-right). The purple quadrant is labeled 'in ontwikkeling' vertically and contains the text 'TOM Traject op maat' and a list of goals: 'ontwikkelen van metacognitie', 'creatief denken', 'vergroten van sociale competentie', and 'verrijken van het zelfbeeld'. The red quadrant features a photo of two smiling students. The yellow quadrant is labeled 'Talent' vertically and lists school types: 'driejarige brugperiode', 'begaafdheidsprofielschool', 'cultuurprofielschool', and 'bèta-excellentschool'. The blue quadrant features a photo of a group of students sitting on the floor and a red cartoon character. The school name 'THERESIALyceum' is written across the center. At the bottom, the slogan 'MEER MAG EN MEER MOET!' is prominently displayed, followed by 'flexibel en breed aanbod naast regulier programma'. The address 'Prof. Cobbenhagenlaan 5, 5037 DA Tilburg' and the website 'www.theresialyceum.nl' are at the very bottom.

in ontwikkeling

TOM Traject op maat

ontwikkelen van metacognitie
creatief denken
vergroten van sociale competentie
verrijken van het zelfbeeld

THERESIALyceum

driejarige brugperiode
begaafdheidsprofielschool
cultuurprofielschool
bèta-excellentschool

Traject op maat

MEER MAG
EN MEER MOET!

flexibel en breed aanbod naast regulier programma

Prof. Cobbenhagenlaan 5, 5037 DA Tilburg

www.theresialyceum.nl

studie. Dit was aanleiding voor de school om een speciale cursus voor ouders op te zetten. Op de oproep aan ouders van hoogbegaafde leerlingen kwamen 26 reacties. Hierna is de school gestart met de cursus ‘Onderpresteren, en dan?’, die op twee avonden werd gegeven (met één terugkomavond).

Om ouders niet meteen te confronteren met hun eigen situatie en rustig aan de context te kunnen wennen, begon de cursus met theorie. Vervolgens zijn tijdens de eerste avond de kenmerken en karakterologische problemen van onderpresteerders behandeld en is er een beschrijving gegeven van de typen onderpresteerders. De avond eindigde met het benoemen van acties en benaderingen die niet werken bij onderpresteerders of die de situatie juist verergeren. Tijdens de tweede avond werden er oplossingen verkend en valkuilen besproken en is het 10-stappenplan van Whitley per stap behandeld.

De oudercursus ‘Onderpresteren, en dan?’ brengt de volgende valkuilen met zich mee:

- Ouders gaan logisch beredeneren waarom inzet zo belangrijk is. Dit wil de leerling niet horen, omdat hij/zij in de eerste plaats begrip wil voor zijn/haar situatie: ‘Begrijp eerst eens waar ik mee zit en hoe moeilijk ik het heb!’. Dit gaat over liefde en begrip.
- Ouders gaan met beloning en straf werken. De leerling gaat de taak dan wel doen, maar doet dit te snel en zonder bezieling, waardoor de resultaten waarschijnlijk weer zullen tegenvallen.
- Ouders gaan hun kind leervaardigheden bijbrengen. Ook hier geldt weer: eerst moet er begrip zijn voor het feit dat de leerling niet lekker in zijn vel zit.
- De leerling het hoofd laten stoten.
- De deelnemers vonden het erg prettig om ervaringen uit te wisselen met andere ouders. De onderwerpen die wor-

den behandeld en de gesprekken die daaruit voortvloeien kunnen echter heel confronterend zijn voor ouders. Het was soms lastig om hierin een balans te vinden. De school wilde de ouders immers absoluut niet afschrikken.

Succesfactoren

Voor de omgang met hoogbegaafde leerlingen op school gelden de volgende kritische succesfactoren:

- Het is noodzakelijk dat er op school voldoende kennis is over hoogbegaafdheid.
- Begeleiding van hoogbegaafde leerlingen moet breed worden gedragen door zowel het management als de medewerkers.
- Het werkt goed als er een commissie is die ervoor zorgt dat het ‘vuur brandend blijft’ en die nieuwe initiatieven neemt.

Valkuil

Een algemene valkuil is samenwerking. Samenwerken is een vereiste voor leerlingen, maar hoogbegaafde leerlingen vinden dat vaak moeilijk als gevolg van eerdere ervaringen in het primair onderwijs en/of in het voortgezet onderwijs: ‘Anderen kunnen het niet en laten mij het alsnog helemaal doen. Dan kan ik het net zo goed gelijk zelf doen.’

FLEXIBELE INNOVATIEVE LEERWEGEN

Grotiuscollege, Heerlen

Kenmerken van de school

Het Grotiuscollege is een openbare school voor Gymnasium, Atheneum, Havo en Mavo. De school staat voor modern eigentijds onderwijs waarbij ruimte is voor de gelijke kennisoverdracht en vaardigheden. Veel aandacht is er voor reken- en taalonderwijs. Zowel in onder- als bovenbouw worden er verschillende projecten opgezet om de exacte vakken te promoten. Met enige trots noemt het Grotiuscollege zich zelf ‘Scienceschool’. Geregeld zijn er gastdocenten uit het bedrijfsleven en de gezondheidszorg; leerlingen bezoeken grote bedrijven om “science in de praktijk” te zien. Ook bestaan er nauwe samenwerkingsverbanden met universiteiten en hogescholen. Leerlingen kunnen programma’s/colleges volgen; hun profielwerkstuk in de laboratoria uitvoeren of een dag meelopen met een student in de

bèta-vakken. In de bovenbouw wordt er bij de NT en NG profielen gedurende één middag in de week thematisch gewerkt aan een exact thema.

Voor de meerbegaafde leerlingen zijn er aparte trajecten zowel in onderbouw als bovenbouw.

Onderwijsvisie excellente leerlingen

Wil je onderwijs op maat krijgen? Wil je excelleren in één of meerdere vakken, maar geen extra tijd op school doorbrengen? Wil je uniek zijn, maar geen uitzondering? Wil je versnellen, verbreden, verdiepen of misschien wel een combinatie van de drie? Wil je onderzoek doen met leerlingen als proefkonijn? Wil je lid worden van de ‘Secret Einstein Society’? Of wil je je eigen genootschap oprichten? Dat kan allemaal op het Grotiuscollege.

Good Practice: begeleiding hoogbegaafde leerlingen

Verrijken

Om aanspraak te maken op verrijkingstof hoeft een leerling niet te bewijzen dat hij/zij hoogbegaafd is. In de gymnasiumbrugklas krijgt iedere leerling verrijkingstof aangeboden. Vanaf leerjaar 2 mogen leerlingen afwijken van het reguliere programma om in bepaalde vakken en/of onderdelen te excelleren. Hiervoor wordt ruimte gemaakt binnen de les.

Onderwijs volgen aan universiteit of hogeschool

In de bovenbouw kunnen leerlingen het vwo combineren met de hogeschool of universiteit. Vanaf leerjaar 4 kunnen zij lessen en colleges bijwonen. Daarnaast biedt het Grotiuscollege de mogelijkheid om te wennen aan universitair onderwijs door middel van modules. De leerlingen mogen hiervoor les-tijd gebruiken. Hiermee hebben leerlingen veel invloed op hun eigen leertraject.

Testen! Noodzakelijk?

Leerlingen hoeven niet met een test te bewijzen dat ze slim zijn, want dat kunnen ze op het Grotiuscollege op een heleboel andere manieren laten zien. Maar als een leerling is getest op hoogbegaafdheid, dan kan de school uit die test wel meer informatie halen dan uit de Totale Intelligentiescore. Deze informatie is belangrijk om de leerling de juiste begeleiding te kunnen geven.

Alle brugklasleerlingen worden in november door een extern bureau getest op capaciteiten en welbevinden. De uitslag hiervan is mede bepalend voor de te volgen richting in de 2e klas. Ook kan deze test laten zien of een leerling onderpresteert. In dat geval probeert de school de leerling door begeleiding en extra uitdaging weer op niveau te krijgen. In een enkel geval is verder onderzoek en eventueel een (nieuwe) test nodig.

Creatief talent

Het Grotiuscollege besteedt aandacht aan alle vormen van talent. Leerlingen met talenten op het gebied van zang, muziek of toneel kunnen terecht bij de dramalessen in de brugklas, bij het schooltoneel (dat meerdere opvoeringen per jaar verzorgt), bij Podium Vrij of in het, inmiddels befaamde, schoolorkest met uitwisselingen en optredens in Duitsland en Engeland. Ook organiseert de school kunstweken en andere kunstactiviteiten.

Ondersteuning en begeleiding

Docenten waarmee hoogbegaafde leerlingen te maken hebben, zijn geschoold in het omgaan met hoogbegaafde leerlingen. Naast een mentor, hebben deze leerlingen een persoonlijke tutor, die hun voortgang in de gaten houdt, samen met hen kijkt of er voldoende uitdaging is en, indien nodig, zorgt voor de juiste begeleiding.

De school werkt intensief samen met exter-

ne begeleidingsdiensten, die leerlingen kunnen helpen bij het aanpakken van leerwerk of het maken van huiswerk.

Ook kunnen de leerlingen de hulp inroepen van zogenaamde buddy's. Dit zijn bovenbouwleerlingen, die getraind zijn om leerlingen te helpen bij kleine, dagelijkse problemen. Er zijn in totaal 14 buddy's; aan elke brugklas zijn er twee buddy's gekoppeld. De leerlingen kunnen buddy's gewoon op de gang aanspreken, maar ze kunnen ook via e-mail contact opnemen met een buddy.

Jonge leerlingen en het Precollege

Het komt vaak voor dat leerlingen pas 10 of 11 jaar zijn als ze naar het Grotiuscollege komen. Gelukkig heeft de school de afgelopen 10 jaar voldoende ervaring met jonge leerlingen opgebouwd. Toch is het voor de meeste leerlingen beter als ze de hele basisschool doorlopen.

Getalenteerde groep 8-leerlingen die zich hebben aangemeld voor het gymnasium op het Grotius, maar niet kunnen wachten tot augustus, kunnen vanaf de voorjaarsvakantie een middag in de week lessen volgen op vwo-niveau.

Grotiuscollege - Heerlen

BRUGKLAS

Plusklas:
Engels & Nederlands
Klassieken
Cultuur & Science

2 VWO

Plusstroom:
Leerling mag verrijken
bij elk vak waarin hij/zij excelleert.
Kan individueel of in groep.
Vakdocent bepaalt na overleg
met coördinator.
Ruimte d.m.v. compacten.

3 VWO

Plusstroom:
Leerling mag verrijken
bij elk vak waarin hij/zij excelleert.
Modules:
geschiedenis & biologie

4 VWO

S-kaart
profielverbreding
modules

5 VWO

S-kaart
modules
masterclasses

6 VWO

S-kaart
modules
masterclasses
gastcolleges

UITDAGENDE LEERROUTES

Gertrudiscollege, Roosendaal

Kenmerken van de school

Het Gertrudiscollege is een (katholieke) school voor vmbo-tgl, havo, atheneum en gymnasium. Zij telt ongeveer 1600 leerlingen en 150 medewerkers, waarvan circa 110 docenten (90 fte). De directie bestaat uit de collegedirecteur en vier sectordirecteuren, die elk een afdeling onder hun hoede hebben en daarnaast enkele afdelingsoverstijgende verantwoordelijkheden hebben. Het Gertrudiscollege maakt samen met het Norbertuscollege (havo/vwo) en het Da Vinci-college (vmbo) deel uit van de OMO Scholengroep Tongerlo.

Onderwijsvisie excellente leerlingen

Het Gertrudiscollege werkt vanuit de visie dat elke leerling wil leren, als dat leren maar authentiek mag zijn. Voor de excellente, begaafde leerlingen betekent dit dat het onderwijs zoveel mogelijk moet aansluiten bij de interesses en ambities van deze leerlingen en dat die ambities en de daaruit voortkomende prestaties niet mogen worden geremd. Een standaardcurriculum sluit dus niet aan bij deze filosofie. Het Gertrudiscollege erkent dat (hoog)begaafdheid niet altijd alleen maar een zegen is en dat de school voor deze leerlingen een gedegen zorgstructuur nodig heeft.

Onderwijsaanbod voor hoogbegaafde leerlingen

- Flexibele, individuele programma's in onderbouw en bovenbouw.
- De keuze van uitdagende leerroutes die aansluiten bij de ambities en talenten van leerlingen: het AlphaTop- en Bèta-Topprogramma (vwo), Fast Lane English (havo), maar ook SportPlus en Muziek-Plus.

Het Gertrudiscollege zet haar expertise en ervaring niet alleen in voor hoogbegaafde leerlingen, maar voor alle leerlingen met talenten en ambities, zowel op vwo als havo. In de toekomst wil de school ook binnen het vmbo (theoretische leerweg) een programma voor hoogbegaafden opzetten. In alle initiatieven en projecten voor begaafde leerlingen staat ruimte creëren (door zowel compacten als versnellen) centraal. Daarnaast is er de nodige begeleiding voor onderpresteerders en jonge leerlingen.

Good Practice: BètaTop

Eén van de uitdagende leerroutes die het Gertrudiscollege aanbiedt, is het BètaTop-programma in het vwo. Leerlingen van klas 1 tot en met 3 volgen, naast de monovakken biologie, natuurkunde en scheikunde, het geïntegreerde vak 'bèta'. Dit vak, waarbij leerlingen in een contextrijke omgeving met 'bèta'-onderwerpen bezig zijn, heeft een sterk op onderzoeksvaardigheden gerichte insteek. In de bovenbouw volgen deze leerlingen versneld natuurkunde en zij doen in dit vak eindexamen in klas 5. Daarnaast spelen deze leerlingen een vooraanstaande rol in het 'jet-netprogramma' en bij de olympiadeschoolactiviteiten. Ook nemen zij in de bovenbouw deel aan pre-universitycolleges.

Effecten

Waarneembare gevolgen van het BètaTop-programma, maar ook van andere leerroutes en individuele activiteiten, zijn dat flexibiliteit steeds meer als normaal wordt beschouwd en dat docenten steeds minder 'vast zitten' aan hun reguliere programma's. Dit proces maakt dat docenten steeds meer leerlinggericht gaan denken, een benadering die in de visie van deze school tot beter onderwijs leidt. Dat heeft uiteindelijk niet alleen een positief effect op de begaafde leerling, maar op elke leerling. Leerlingen en ouders ervaren dat de leerling wordt gezien als een individu, die zelf een inbreng heeft in het onderwijs dat hij/zij volgt.

Aanbevelingen

- Maak een goede analyse van de organisatie op dit moment en breng op basis daarvan in kaart wat de school vanuit haar visie voor deze leerlingen wil bereiken en wat ze met haar organisatie (personeel, gebouw, faciliteiten, financiële middelen) kan bereiken. Bij dat laatste is het van belang dat de schoolleiding zich samen met het personeel goed oriënteert op de mogelijkheden. Draagvlak is een absolute must.
- Als de extra aandacht voor (hoog)begaafde leerlingen uitsluitend voortkomt uit concurrentie-overwegingen, is het beter dit niet te doen.
- Begin met een klein team enthousiaste docenten als voortrekkers. Geef deze docenten de ruimte om succeservaringen te delen, zodat het draagvlak onder docenten groter wordt. Begin niet groter dan je kunt waarmaken.
- Net zo belangrijk als een goed onderwijsaanbod aan (hoog)begaafde leerlingen, is de inrichting van een goede zorgstructuur voor deze leerlingen. Een school die zich profileert als school voor (hoog)begaafde leerlingen, wordt relatief veel geconfronteerd met jonge leerlingen en met onderpresteerders, maar ook met sociale buitenbeentjes en leerlingen met stoornissen in het autistische spectrum.

DOCENDO DISCIMUS

Camphusianum Gymnasium, Gorinchem

Kenmerken van de school

Het Camphusianum is een openbaar categoriaal gymnasium, dat zich de afgelopen jaren sterk heeft ontwikkeld (met onder andere een nieuw gebouw in 2005) tot een streekschool met meer dan 700 leerlingen. Het Camphusianum staat voor een breed onderwijsaanbod met ruimte voor het individuele talent, kleinschaligheid op hoog niveau, een informele sfeer, tradities en professionaliteit. De school staat met twee benen in de maatschappij.

Onderwijsvisie excellente leerlingen

Ieder mens kent excellentie. Het stimuleren van en ruimte bieden aan die individuele excellentie is een pijler van het onderwijs van deze school. Het Camphusianum biedt elke leerling, binnen de kaders van het gymnasiale onderwijs, de mogelijkheid om zich verder te ontwikkelen en te ontplooiën. Naast schoolbrede trajecten op vakniveau (ver-

snelling en verdieping), doet de school dit onder meer door in de onderbouw brede keuzemodules in het lesrooster op te nemen en in de bovenbouw samen te werken met het wetenschappelijk onderwijs (JCU, LAPP-Top, et cetera).

Anders zijn mag. Talenten hebben vele vormen. Op het Camphusianum moeten alle leerlingen zich erkend en veilig kunnen voelen. Een oplossing is pas een oplossing als het probleem is opgelost, niet als alleen is geprobeerd wat altijd wordt geprobeerd. Zo leert ook de school haar eigen talenten te ontwikkelen. Om dit te bereiken, stimuleert de school deze houding (door middel van voorlichting, studiedagen, scholing) in alle vakken en in alle leerjaren, bij leerlingen, ouders en personeel. Deze visie wordt ook in het primair onderwijs (PoVo initiatief) gedeeld.

Good Practice: Plusmodules

Het Camphusianum werkt samen met het primair onderwijs aan de talentontwikkeling van elkaars leerlingen: in zogenaamde Plusmodules begeleiden en onderwijzen Camphusianen begaafde basisschoolleerlingen op de basisschool. Het Camphusianum gaat daarbij uit van het principe Docendo discimus ('door te onderwijzen leren we'). Dat draagt bij aan de cognitieve en sociale ontplooiing van de gymnasiast. Door de uitwisseling van kennis en praktijkervaring tussen

primair en voortgezet onderwijs, die uit dit project logisch voortkomt, wordt de kwaliteit van het onderwijs 'aan beide kanten' verhoogd. Dat zal uiteindelijk leiden tot een officiële doorlopende leerlijn op het gebied van begaafdheid. Een dergelijke, gedeelde expertise tussen primair onderwijs en voortgezet onderwijs helpt de ouders bij het bepalen van de meest geschikte leerroute voor hun kind.

Kritische succesfactoren

- Ga uit van de kracht van je eigen school. Het Plusmodules-systeem kan in deze vorm niet zomaar op elke school worden ingevoerd, zeker als er voor een school elementen inzitten die niet 'eigen' aanvoelen. Het is in ieder geval noodzakelijk om de werkwijze aan te passen aan de eigen context van de school.

- Toon op meerdere niveaus het belang aan van een structurele samenwerking tussen het primair en het voortgezet onderwijs ('keten'). Geef daarbij aan dat dit de ontwikkeling van de begaafde leerling en de kruisbestuiving tussen primair en voortgezet onderwijs ('we leren van elkaar') ten goede komt. Maak duidelijk dat dit leidt tot een kwalitatief betere advisering door de leerkracht van groep 8. Door deze samenwerking komen nieuwe leerlingen beter en eerder op hun plaats in het voortgezet onderwijs.

- Veranker de samenwerking. Zowel het primair als het voortgezet onderwijs dienen de samenwerking vast te leggen in het beleidsplan en het schoolplan.

- Bewaak de kwaliteit. Zorg ervoor dat leerlingen uit het primair onderwijs les krijgen van leerlingen uit het voortgezet onderwijs op een hoog niveau. Dat is iets heel anders dan de proeflesjes en kennismakingsmiddagen die basisschoolleerlingen vaak aangeboden krijgen vanuit het voortgezet onderwijs.

Valkuilen

Als scholen voor voortgezet onderwijs niet onder hetzelfde bestuur vallen, kan dat een drempel zijn: scholen van verschillende besturen zijn echte concurrenten. Hoe daarmee om te gaan? Als categoriaal gymnasium bedient het Camphusianum maar een klein deel van de markt van hoogbegaafde leerlingen in het primair onderwijs die behoefte hebben aan uitdagender onderwijs.

Om nog meer leerlingen te kunnen begeleiden, heeft het Camphusianum hulp nodig van een brede scholengemeenschap.

ZICHTBAAR JE TALENTEN BENUTTEN

Het College, Weert

Kenmerken van de school

Het College Weert is een school voor havo, atheneum en gymnasium met ongeveer 1250 leerlingen. De hoofdlocatie is gevestigd in een nieuw gebouw. De werkwijze en de schoolcultuur zijn gebaseerd op moderne ontwikkelingen, die uitgaan van onder andere transparantie. In plaats van 'klassieke' lokalen, zijn er 'domeinen' waarin overal ICT-faciliteiten aanwezig zijn. De lessen duren 75 minuten en de nadruk ligt op korte instructie en veel zelfwerkzaamheid.

Onderwijsvisie excellente leerlingen

Een gemotiveerde leerling die extra uitdaging aankan, móet de mogelijkheid krijgen om zijn/haar talenten op een veilige manier te ontwikkelen, in maar ook buiten de lessen. 'Zichtbaar je talenten benutten' is het devies. Op basis van deze visie zijn er de volgende trajecten ontwikkeld: TopSportTalentSchool, Plustraject, Tweetalig Onderwijs, WON.

Alle docenten en leerlingen worden gestimuleerd om het uiterste uit zichzelf te halen. Het College heeft de opdracht en de ambitie om zich te ontwikkelen tot dé vwo-school in regio Weert. De school doet dat onder andere middels profielen, zoals TopSportTalentSchool, Begaafdheidsprofiel, Tweetalig

Onderwijs, ELOS, Gymnasium en Wetenschapsoriëntatie.

Kritische succesfactoren

- Het is essentieel om onder docenten draagvlak te creëren voor initiatieven op het gebied van begeleiding/onderwijs aan hoogbegaafden. Momenteel vormen circa 13 docenten het kernteam. Zij zijn tevens ambassadeurs van het begaafdheidsprofiel naar de andere collega's.
- Het is belangrijk om de kracht van de inhoud (vakverrijking) te borgen. Excelleren moet een cultuur worden, het moet groeien.
- Begin met het bekendmaken van de profielkenmerken, zowel de kenmerken van een begaafdheidsprofielschool in het algemeen als de kenmerken van het begaafdheidsprofiel van de eigen school.
- (Bij)scholing van het personeel is van groot belang, niet alleen om bij de betrokken docenten en begeleiders de gewenste mentaliteitsswitch te bewerkstelligen, maar ook om hen de benodigde kennis en vaardigheden aan te leren.
- Investeer in en differentieer bij het ontwikkelen van onderwijs: onderwijsmethodes of modules/cursussen mogen voor een deel algemeen van aard zijn, maar moeten deels specifiek gericht zijn op hoogbegaafde leerlingen.

Ontdek je Kracht
www.college.nl

Workshop professionalisering

- Betrokkenheid
- Kennis delen
- Ervaringen delen
- Samen ontwikkelen

Het College
WWW.COLLEGE.NL

- Voorbeeld van een meer algemene aanpak die ook goed blijkt te werken om in gesprek te gaan met hoogbegaafde leerlingen: voor welk cijfer heb je geleerd? (bijvoorbeeld een 8) → wat denk

je te hebben gehaald? → wat is het uiteindelijke cijfer? → waardoor is dat veroorzaakt?

OPTIMAAL GROEIEN ALS PERSOON

Bonhoeffer College, Enschede

Locatie Van der Waalslaan

Kenmerken van de school

Het Bonhoeffer College is een groeiende school met 1600 leerlingen. De school heeft een interconfessionele grondslag. Het Bonhoeffer College heeft een brede onderbouw: van de beroepsbegeleidende leerweg (BBL) tot en met de 'Plusstroom' voor hoogbegaafde leerlingen. Na de tweede klas gaan de leerlingen van het vmbo naar andere locaties. Op alle niveaus, en voor alle leerlingen zet de school in op een effectief gebruik van

keuzewerktijd (KWT). In de onderbouw beslaat de keuzewerktijd gemiddeld 20 procent van de lestijd en in de Tweede Fase 25 procent.

Visie op onderwijs

Het Bonhoeffer College streeft ernaar dat al haar leerlingen gedurende hun middelbare-schooltijd een groei doormaken in kennis, (sociale) vaardigheden en maatschappelijke betrokkenheid.

Good Practice: leerlijn Plusstroom, vak Life & Sciences

Het Bonhoeffer College biedt (ook) hoogbegaafde leerlingen vanaf de brugklas een optimale leeromgeving, zodat ook zij optimaal kunnen groeien als persoon. Veel van deze leerlingen leren anders en hebben een andere sociaal-emotionele begeleiding nodig dan reguliere vwo-leerlingen. Daarom zitten de hoogbegaafde leerlingen de eerste drie jaar bij elkaar in één groep (de plusklas), waarin zij door indikking van het lesprogramma compacter onderwijs volgen. Hierdoor komt er ruimte vrij voor verrijking in de vorm van vakoverstijgende projecten en het nieuwe vak Life & Science. Daarnaast hebben excellente leerlingen al in de brugperiode de mogelijkheid om een gymnasiale opleiding te volgen. In de Tweede Fase heeft

het Bonhoeffer College voor deze leerlingen individuele trajecten opgezet, waarin zij bijvoorbeeld colleges kunnen volgen bij de Universiteit Twente en het Conservatorium en eigen projecten kunnen opzetten.

Doelen

- Hoogbegaafde leerlingen zo goed mogelijk begeleiden, zodat zij optimaal kunnen presteren.
- Een veilige omgeving scheppen voor deze leerlingen.
- Hoogbegaafde leerlingen de mogelijkheid bieden om (indien nodig) een flexibele schoolloopbaan te volgen.
- Andere leerlingen van het Bonhoeffer College laten profiteren van het beleid voor hoogbegaafde leerlingen.
- Een open houding aannemen tegenover onze stakeholders.

- Bij iedereen op school een lerende houding stimuleren.
- Naast groei van leerlingen, ook de groei van medewerkers en docenten stimuleren.

Succesfactoren

- Ouders van hoogbegaafde leerlingen betrekken bij en informeren over de begeleiding en het onderwijs aan deze leerlingen levert veel voordelen op: ouders voelen zich betrokken en herkend, investeren tijd in projecten voor de school vanuit hun werk/bedrijf en dragen vanuit het gezin bij aan de resultaten van de leerling.
- Een visitatie kan een school veel opleveren. De school wordt daardoor niet alleen gedwongen om het beleid op papier te zetten, maar ook om dit te vergelijken met de visie van leerlingen, docenten, ouders en externe contacten. Zo kunnen gedeelde punten worden herkend

en opgepakt als basis voor toekomstige samenwerking. Dit kost veel tijd en moeite en voortdurende aandacht van de verantwoordelijke schoolleiders.

Opbrengsten

- Ontwikkeling van het nieuwe vak Life & Science.
- Prachtige projecten in samenwerking met Medisch Centrum Twente, architectenbureau IAA en de reisopera.
- Een aparte leerlijn Plusstroom in klas 1, 2 en 3.
- Specifieke zorg voor hoogbegaafde leerlingen.
- Volop deelname aan Olympiades.
- Flexibele leerlijnen en examens.

GROOT VERTROUWEN IN DE ONTWIKKELINGS- MOGELIJKHEDEN VAN DE LEERLING

Dalton Voorburg

Kenmerken van de school

Scholengemeenschap Dalton Voorburg is een school voor vmbo-t, havo, vwo en gymnasium. Sinds de oprichting in 1959 verzorgt deze school onderwijs volgens de principes van Dalton.

“In the old days the student went to school to get what the school had to offer him; now he goes to school to satisfy a definite need for selfdevelopment.”

“The true business of school is not to chain the pupil to preconceived ideas, but to set him free to discover his own ideas...”

Helen Parkhurst – Education on the Daltonplan, 1922

Visie op onderwijs

In de Daltongedachte, geformuleerd door

Helen Parkhurst, staat het kind centraal. Leren samenwerken, zelfstandigheid, reflectie en verantwoordelijkheid kunnen dragen zijn de pijlers van het onderwijs. Dit is gebaseerd op een groot vertrouwen in de ontwikkelingsmogelijkheden van de leerling.

Er is op deze school geen cultuur van ‘gelijke monniken, gelijke kappen’. Als het goed is voor een leerling wordt er afgeweken van programma’s, studiewijzers, PTO’s (Programma van Toetsing en Overgang) en PTA’s (Programma van Toetsing en Afsluiting). Wat goed is voor een leerling wordt duidelijk doordat er veel wordt gecommuniceerd tussen leerlingen, docenten, BP-begeleiders, mentoren en afdelingsleiders. De afspraken die worden gemaakt, worden regelmatig geëvalueerd en zijn niet vrijblijvend.

Good Practice: benadering begaafde leerling vanuit Daltonsysteem

- Begaafde leerlingen zitten niet in aparte (plus)klassen, maar maken deel uit van de reguliere klassen.
- Iedere leerling kan afwijken van het standaardprogramma, zowel in de onderbouw als in de bovenbouw. Er worden hierover concrete afspraken gemaakt met de vakdocenten.

- Met elke getalenteerde leerling worden gesprekken gevoerd over zijn/haar manier van leren, behoeftes en wensen.
- Er is een breed aanbod van examenvakken dat aansluit bij talenten van leerlingen: filosofie, informatica, beeldende vakken 2/handenarbeid, tekenen, muziek, LO2 (vmbo) en BSM (havo en vwo).
- Een leerling kan vakken versnellen of verdiepen. Daarnaast kan een leerling

masterclasses volgen, zowel op cultureel en filosofisch gebied als op exact gebied in de onderbouw. Een leerling kan ook voor andere vakken kiezen. In de bovenbouw kiezen leerlingen er regelmatig voor om in bepaalde vakken versneld examen te doen en om meerdere vakken te volgen. Ook kunnen bovenbouwleerlingen op een hoog niveau niet-schoolse vakken volgen, bijvoorbeeld biomedische wetenschappen. De school spant zich ervoor in om zo goed mogelijk aan de behoeftes van de individuele leerling te voldoen. Wil een leerling bijvoorbeeld graag Sterrenkunde doen of Kunstgeschiedenis, dan wordt er samen naar mogelijkheden gezocht.

- Leerlingen hebben gelegenheid om contact te hebben met andere leerlingen die misschien ook anders denken en andere onderwijsbehoeftes hebben. Dit kan in de Daltonuren, maar daarnaast treffen deze leerlingen elkaar in de pauzes in een speciaal daarvoor opengesteld lokaal. Hier ontmoeten leerlingen van klas 1 t/m 6 elkaar op een heel natuurlijke manier. De leerlingen regelen dit zelf.

Kritische succesfactoren

Wat betekent dit voor de docent?

- De docent wil zelf blijven leren.
- De docent staat open voor verschillen tussen leerlingen, vanuit een groot vertrouwen in de leerling.

- De docent stelt niet het boek/de methode centraal, maar de leerling.
- De docent durft de methode los te laten en staat ervoor open om een nieuwe benadering uit te proberen als dit beter bij de leerling past of als een specifieke leersituatie dit vereist.
- Basishouding van de docent is dat iedere leerling recht heeft op onderwijs dat bij hem/haar past.
- De docent volgt de ontwikkeling van de leerling continu en kan goed communiceren.
- De docent is vaardig in klassenmanagement, zodat sommige leerlingen het vak op een ander niveau of op een andere manier kunnen uitvoeren.
- Docenten hebben veel overleg, vaak tussendoor, maar ook gestructureerd met leerlingen, de vaksectie, BP-begeleiders, ouders, mentoren en afdelingsleiders.
- De docent moet flexibel (durven) zijn.

Wat betekent dit voor de organisatie van de school?

- De school geeft ruimte voor verschillen, per leerling, per docent en per vaksectie. Voorwaarde is wel dat iedereen uitgaat van de Daltonprincipes en de BPS-aanpak van de school.
- De schoolleiding geeft ruimte voor nascholing en creëert samen met het team een cultuur van openheid, waarin iedereen kritisch kijkt naar de eigen activitei-

ten en de organisatie. Door deze cultuur is er vanzelf ontwikkeling en groeit creativiteit: zo is de school altijd in beweging.

- Er is in de begroting een budget opgenomen voor de begeleiding van getalenteerde leerlingen.
- De beleidsgroep BPS heeft de taak beleid te ontwikkelen voor hoogbegaafde leerlingen. In deze beleidsgroep, die uit vijf personen bestaat, zitten begeleiders (docenten) en de schoolleiding. De groep werkt vrij zelfstandig en er wordt regelmatig teruggekoppeld in de schoolleidersvergaderingen.

- Er zijn drie BP-begeleiders die regelmatig gesprekken voeren met alle BP-leerlingen en de plannen terugkoppelen naar de mentor, de vakdocenten, ouders en afdelingsleiders. De verslagen van deze gesprekken zetten zij in Magister.
- Omgaan met begaafdheidsverschillen heeft een belangrijke plaats in de begeleiding/scholing van nieuwe docenten.
- In de PR van de school (brochures, open dagen, bezoekende scholen, enzovoort) wordt duidelijk dat begaafde leerlingen een belangrijke plaats hebben in de school.

dalton voorburg

leerlingen

- » zitten niet in aparte klassen
- » individu centraal
- » de leerlingen krijgen vertrouwen
- » welbevinden is de basis
- » vanuit leerbehoefte
- » veel persoonlijk contact

keuze uit:

- » versnellen
- » verdiepen
- » verrijken
- » projecten
- » top-down
- » masterclasses
- » probleemgestuurd

docenten

- » open mind
- » flexibel
- » vertrouwen in leerling en elkaar
- » communicatief
- » stelt niet de methode maar de leerling centraal
- » ontwikkeling van de leerling is leidend
- » kan reflecteren

organisatie

- » middelen en tijd voor de begaafde leerlingen en de begeleiding
- » BPS-stuurgroep
 - begeleiding
 - beleid
- » gestructureerd overleg tussen alle betrokkenen (zie schema)

begeleidingstraject

Procesbewaking
coördinatie door bp-begeleider in overleg met alle betrokkenen

dalton voorburg

'The Dalton Plan, when put in operation, will gradually reveal the different rates of speed and capacity of the different pupils'

Helen Parkhurst

Dalton Voorburg

Loosdrecht 12
2271 TM Voorburg

T 070 300 77 00
www.daltonvoorburg.nl

Contactpersonen

Jody van den Berg
jvb@daltonvoorburg.nl

Maria Kramer
kra@daltonvoorburg.nl

MAATWERK LEVEREN ZIT IN ONS DNA

Thomas a Kempis College, Zwolle

Kenmerken van de school

Het Thomas a Kempis College in Zwolle is een katholieke scholengemeenschap voor regulier onderwijs met circa 600 leerlingen. De school heeft vier locaties:

- Locatie Centrum: leerjaar 1 en 2 vmbo, leerjaar 1-5 havo en leerjaar 1-6 vwo.
- Locatie JenaXL: Jenaplanonderwijs, circa 160 leerlingen, verdeeld over leerjaar 1-5 vmbo-vwo.
- Locatie Praktijkonderwijs: deze afdeling met circa 70 leerlingen is de afgelopen jaren sterk geslonken. Daarom onderzoekt het Thomas a Kempis College mogelijkheden voor verregaande samenwerking met een collega-praktijkschool.
- Locatie Centre for Sports and Education waar maatwerk hoog in het vaandel staat.

Voor de vier locaties geldt dat de sfeer open en toegankelijk is.

Het Thomas a Kempis College is een flexibele organisatie, die zich graag verbindt aan regionale partners en graag nieuwe uitdagingen aangaat.

Onderwijsvisie

Het Thomas a Kempis College is uitgeroepen tot 'sportiefste school van Nederland'. Daarnaast is dit een begaafdheidsprofielschool. Er is binnen de organisatie sprake van een culturomslag: van een afwachtende houding streeft men steeds meer naar verwachtingsvol onderwijs en opbrengstgericht werken, ondersteund door de professionele dialoog.

De school wil leerlingen stimuleren om op sportieve wijze te excelleren. Hierbij past volgens de school een mentaliteit waarin willen winnen belangrijk is, maar ook het besef dat verliezen erbij hoort, is van belang. Zowel individuele successen als groepssuccessen worden gevierd. Kinderen die iets doen waar ze enthousiast van worden, kunnen de verplichte onderdelen makkelijker aan, zo is de visie van de school. Het Thomas a Kempis College wil leerlingen meegeven dat leren leuk is: niet 'leuk' in de zin van 'lollig', maar leuk in de zin van verwachtingsvol, excellent en uitdagend.

Het onderwijs van het Thomas a Kempis College heeft drie pijlers:

1. Verbondenheid: samen leren en leven en persoonlijke begeleiding.
2. Fit en sportief: leerlingen krijgen 4 uur sport per week, uit te breiden met trendsporten voor 2 uur per week, de school is een LOOT-school (Landelijke Organisatie Onderwijs en Topsport).
3. Klasse: de school daagt leerlingen uit en zij mogen op hun beurt wat van de school terug verwachten:
 - Flexibele organisatie (een havo-leerling kan bijvoorbeeld vwo-wiskunde doen).
 - Elke leerling heeft een coach.
 - Rol van docenten is vooral dienstbaar en zij zijn leerlinggericht (in plaats van leerstofgericht).

Good Practice: maatwerk in het onderwijs

Het Thomas a Kempis College onderscheidt zich van andere scholen doordat maatwerk niet alleen een loze kreet is, maar daadwerkelijk in praktijk wordt gebracht. Dat is zichtbaar aan de grote hoeveelheid leerlingen die net een ander traject volgen dan het standaardpad. Is een leerling goed in wiskunde? Dan volgt hij/zij een uur minder wiskunde en werkt hij/zij in het vrijgekomen uur aan iets anders.

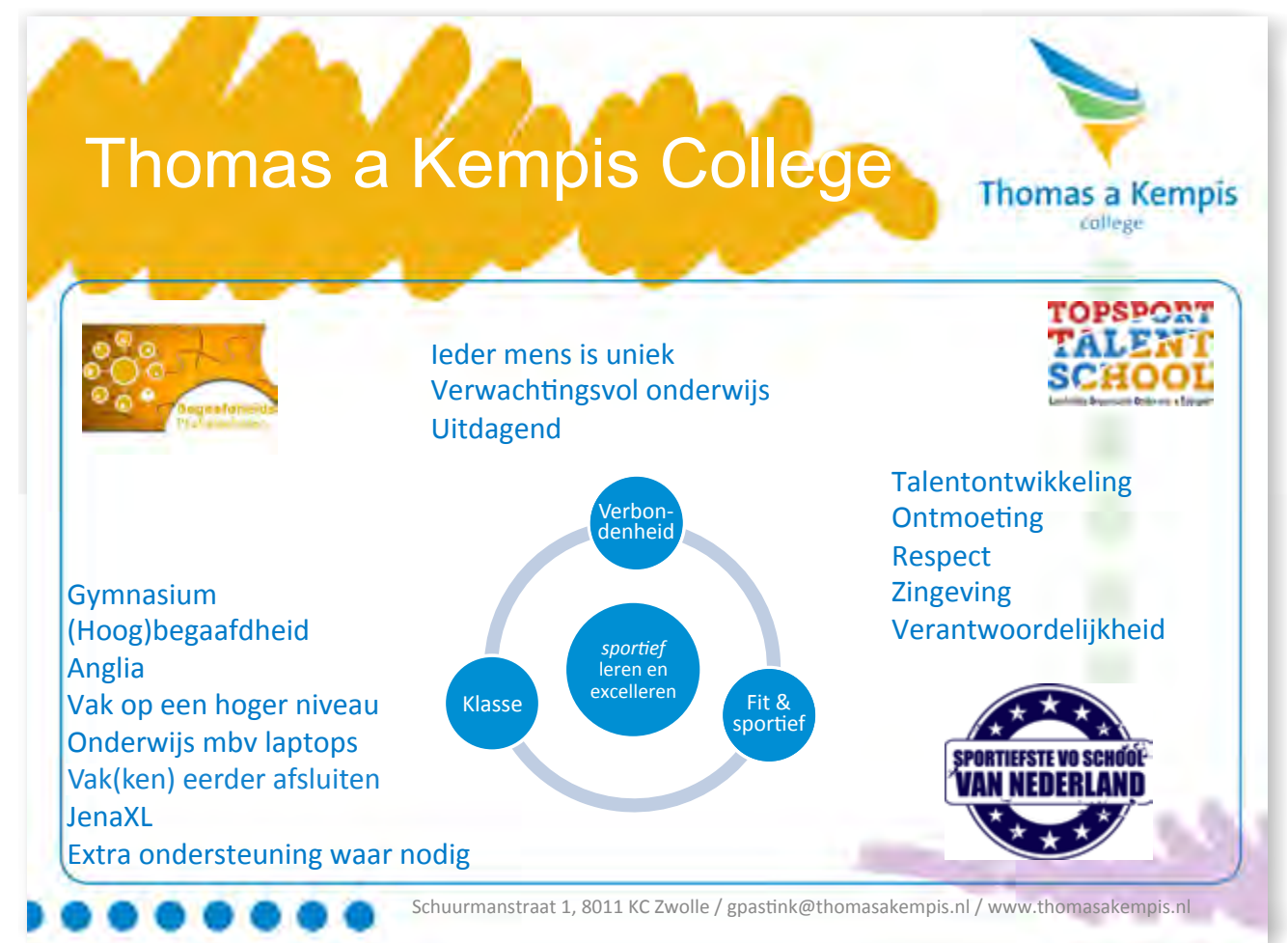
Door de kleinschaligheid van de school zijn docenten en onderwijsondersteunend personeel in staat om zich te richten op het individu in plaats van op de groep. Dat wordt nog eens versterkt door de wijze waarop het mentoraat op deze school is ingericht. Elke docent is mentor van circa 15 leerlingen,

waardoor de docent met elke leerling in gesprek kan gaan over zijn/haar behoeftes en de verwachtingen. Volgt een leerling een speciaal maatwerktraject, dan krijgt hij/zij daarvoor een aparte coach.

Als TopsportTalentSchool is het Thomas a Kempis College gewend om per kind maatwerktrajecten op te zetten. Hoewel de meeste LOOT-leerlingen inmiddels hun onderwijs volgen op het Centre for Sports and Education, zit het leveren van maatwerk in het DNA van de school en haar medewerkers.

Kritische succesfactoren

- Draagvlak voor de (speciale) begeleiding van hoogbegaafde leerlingen.
- Lef tonen en trots durven zijn.

SALITE ALTIUS

Stedelijk Gymnasium Schiedam

Kenmerken van de school

Eeuwenoude traditie (sinds 1346) en voortdurende vernieuwing zorgen op deze kleine (637 leerlingen) begaafdheidsprofielschool (sinds 2009) voor dynamiek. Leerlingen stromen in vanuit alle lagen van de bevolking en hebben een breed spectrum aan culturele achtergronden. De school geeft veel leerlingen een kans en is er trots op dat er tussentijds maar weinig leerlingen uitstromen.

Onderwijsvisie

Onderwijs is een spel tussen wat je in je hebt en wat je laat zien. Het schoolmotto 'Salite altius' (spring hoger) prikkelt niet alleen alle leerlingen, maar ook alle medewerkers van de school. Het niveau van de leerlingen verhogen is een standaard uitgangspunt. Ken elkaar en ken jezelf vormen de basis van een onderzoekende instelling. Om ervoor te zorgen dat een leerling optimaal kan presteren,

verdiept de school zich erin wat deze leerling in huis heeft. Het Stedelijk Gymnasium Schiedam maakt veel werk van de intake en test alle leerlingen uitgebreid in klas 1 (door middel van testen als IST, TCTDP, FES en SVL) en in klas 3 (DAT en SVL). De school investeert in individuele leerlingbespreking.

Elke les duurt 90 minuten. Dat zorgt niet alleen voor rust en diepgang, maar ook voor afwisseling binnen de les zelf. Er is in de les niet alleen tijd voor verdieping en verbreding, maar ook voor de ontwikkeling van het denkvermogen en metacognitieve vaardigheden. Met wekelijkse B-uren en T-uren komt de school alle leerlingen tegemoet in hun behoefte aan extra begeleiding (facultatief) en extra verdieping (verplicht keuzeprogramma).

Good Practice: GO-project

Door docenten en coördinatoren in de gelegenheid te stellen zich onderzoekend bezig te houden met 'lastige aspecten' van de schoolpraktijk, verrijken wij jaarlijks onze waaier van onderwijskundige mogelijkheden in het zogenaamde 'GO-project'. Het principe hierbij is: "Het startpunt van een leerproces ligt bij het ervaren van de vraag". Een belangrijke vraag voor deze school is: "Waardoor laat je mensen (leerlingen, docenten) beter presteren?" De bijbehorende drijfveer is dat leren volgens het Stedelijk Gymnasium Schiedam

beter zou moeten kunnen. Met het GO-project geeft de school dus een impuls aan de school als lerende organisatie.

De schoolleiding bevordert dat docenten aspecten van hun eigen lespraktijk onderzoeken. Docenten signaleren dat onderpresenteren van leerlingen ook bij collega's voorkomt. Door onderzoek te doen naar de eigen onderwijspraktijk en de resultaten daarvan met elkaar te delen, leren docenten van elkaar. Dit heeft uiteindelijk effect op de benadering van (hoogbegaafde) leerlingen. Een docent doet bijvoorbeeld onderzoek naar de succesfactoren van de kunstklas en presenteert de uitkomsten aan een groep collega's. Uit het onderzoek bleek dat de succesformule van de kunstklas voldoet aan de criteria van de ideale les voor de hoogbegaafde leerling. Het GO-project is niet speciaal opgezet om hoogbegaafde leerlingen beter te begeleiden, maar door het project krijgen docenten het nodige inzicht in aspecten die bijdragen aan een goede les die uitdaagt tot presteren.

Good Practice: TOP-project

De leerlingen hebben gelegenheid om gedeeltelijk buiten het curriculum om te leren en worden daarbij begeleid. Zo creëert de school kansen voor het leveren van buitengewone prestaties (door middel van onder andere het persoonlijk plusprogramma, projectplus en project-sirius). Voor leerlingen die zich willen bezinnen op hun drive, is er het TOP-project (toekomstgericht ontwikkelingsplan).

Kritische succesfactoren

- Verdieping/verbreding heeft vooral zin als expliciet duidelijk is wat de school ermee wil bereiken en als het serieus is verankerd in de visie van de school en in het schoolbeleid.
- Verdieping/verbreding wordt eerder een succes als het zich niet beperkt tot leerstof en leerlingen, maar juist zichtbaar maakt hoe medewerkers hun werk doen.
- De kwaliteit van excellent onderwijs wordt bepaald door de mate waarin er een beroep wordt gedaan op metacognitieve vaardigheden.

BETROKKENHEID EN TALENTONTWIKKELING

Fons Vitae Lyceum, Amsterdam

Kenmerken van de school

Het Fons Vitae Lyceum is van oorsprong een katholieke school, met 1003 leerlingen. De school was lange tijd sterk gericht op de zorg voor zwakke leerlingen, maar legt zich nu toe op differentiatie en talentontwikkeling. De school heeft een sterke positie op bèta-gebied: het Fons Vitae Lyceum neemt deel aan Bèta Excellent en is sinds kort lid van de Vereniging voor Begaafdheidsprofiel-scholen.

Good Practice: de Resource Room

De Resource Room wakkert excellentie aan bij leerlingen (en docenten) door ruimte (letterlijk) en middelen te bieden aan leerlingen die meer kunnen en willen.

De belangrijkste kenmerken:

- Idee: Leerlingen mogen lessen overslaan van vakken die hen gemakkelijk afgaan en kunnen in die tijd op eigen gelegenheid doorwerken in de Resource Room, waar ze worden begeleid en de beschikking hebben over middelen waar ze thuis niet zo gemakkelijk aan kunnen komen: expertise en materialen.
- Vorm: op donderdagmiddag komen de begaafde leerlingen, tijdens de reguliere lessen van hun klassen, naar een apart lokaal om daar te werken aan zelfgekozen projecten.

Onderwijsvisie

Kernwoorden in de onderwijsvisie van deze school zijn betrokkenheid en talentontwikkeling. De school stelt talentontwikkeling centraal, zowel in de beleidsontwikkeling voor docenten als voor leerlingen. Er wordt niet alleen geïnvesteerd in deskundigheidsbevordering van docenten, maar ook in alternatieve leerwegen voor leerlingen.

- Eisen: leerlingen moeten voldoende vordering maken in de reguliere vakken. De werkzaamheden die leerlingen in de Resource Room uitvoeren moeten van hoog niveau zijn en worden uiteindelijk gepresenteerd.
- Voorbeelden: het in elkaar zetten en programmeren van een satelliet (Can-Sat-project, TU Delft), bouwen van en metingen uitvoeren aan een aardappellanon, maken van elektromotoren (van simpel tot ingewikkeld), ICT-projecten, extra moeilijke wiskunde, een extra vreemde taal leren of een vreemde taal leren op hoger niveau.

(Verwachte) opbrengsten

Leerlingen (ook de bijzonder begaafden met gedragsproblemen) krijgen meer plezier in

Fons Vitae Resource Room

Ruimte voor jouw talenten en ambities!

school en raken weer meer gemotiveerd voor andere (reguliere) vakken. Andere leerlingen zien dat excellentie wordt gewaardeerd. Behalve extra waardering en een uitdaging bieden, wil het Fons Vitae Lyceum met de activiteiten ook voorkomen dat (begaafde) leerlingen afstromen. Alleen al uit het oogpunt van kapitaalvernietiging en dreigende demotivatatie van de leerling is dit van groot belang.

Valkuilen

- 'Hoogbegaafd' of 'bijzonder begaafd': investeren in extra's voor hoogbegaafde leerlingen ligt – gegeven de traditie van de school – gevoelig. Het Fons Vitae Lyceum stond bekend als 'zorgschool'.

Dat werkte in de beeldvorming tegen de school en het lag voor de hand dat hoogbegaafde leerlingen voor een andere school kozen. Ook intern overheerste de gedachte dat hoogbegaafde leerlingen het wel redden zonder extra zorg. Dat is nu aan het veranderen. Het helpt daarbij om in de communicatie te kiezen voor de term 'bijzonder begaafd'.

- Inmiddels leert de ervaring dat het - naast ruimte bieden - óók gaat om richting geven. Juist deze groep leerlingen moet je niet laten 'zwemmen': zij hebben sturing en begeleiding nodig. Zo is het onder andere belangrijk om voor deze leerlingen haalbare projectdoelen te stellen.

GEZEKERD DE TOEKOMST TEGEMOET

Emelwerda College, Emmeloord

Kenmerken van de school

Het Emelwerda College is een brede christelijke scholengemeenschap, centraal in de Noordoostpolder gelegen.

Van de 1400 leerlingen zitten er ongeveer 500 op het vmbo; ruim 900 leerlingen volgen onderwijs op de afdelingen havo, atheneum en gymnasium.

In klas 1 en 2 werkt de school met 'talentstromen' voor sport, cultuur, taal en science. Naast het gymnasium kunnen de leerlingen kiezen voor het technasium en kunnen zij versterkt Engels volgen.

Onderwijsvisie excellente leerlingen

Het Emelwerda College is een werkgemeenschap waarin de leerlingen met hun talenten in het middelpunt staan. In een veilige, vertrouwde en uitdagende omgeving worden leerlingen gestimuleerd hun talenten te ontwikkelen en een diploma te halen op een zo

hoog mogelijk niveau. Het Emelwerda College houdt rekening met de leerlingen die extra zorg nodig hebben. De school begeleidt leerlingen in hun groei tot zelfstandig denkende en bekwame mensen. Er is daarbij ruimte voor buitenschoolse activiteiten en vormingsactiviteiten, die niet in het voorgeschreven lesprogramma zijn opgenomen. Belangrijke kernwaarden zijn respect, betrokkenheid, gelijkheid en prestatiegerichtheid.

Excellente leerlingen krijgen ruimte om te werken aan projecten, om extra vakken te volgen en maatwerktrajecten op te zetten.

Het Emelwerda College is trots op haar excellente leerlingen.

Ze krijgen ruimte om tot grote hoogte te klimmen.

Ze voelen daarbij de ondersteuning van iedereen binnen de school.

"Gezekerd de toekomst tegemoet"

Good Practice: BPS-school

- Er is een 8+ groep voor leerlingen van de basisscholen. Deze leerlingen komen elke woensdagochtend naar het Emelwerda College en krijgen les in extra vakken.
- Door alle brugklassers havo en vwo te testen worden de meerbegaafde leerlingen in kaart gebracht.
- Aan de hand van het draaideurmodel

kunnen meerbegaafde leerlingen projecten doen en extra vakken volgen.

- Er worden maatwerktrajecten opgezet om recht te doen aan de kwaliteiten van de meerbegaafde leerlingen.
- Er is een HB-team gevormd dat de taak heeft het onderwijs aan meerbegaafde leerlingen gestalte te geven, verder te ontwikkelen en te borgen in de organisatie.

Het opzetten van 'zorg' voor meerbegaafde leerlingen is een proces dat tijd nodig heeft. Op alle niveaus (organisatie, leerlingen, management, ouders, regionaal, kwaliteit van onderwijs) wordt beleid ontwikkeld waarmee recht wordt gedaan aan de leerbehoeften van meerbegaafde leerlingen. Het effect hiervan is dat deze leerlingen meer erkenning en waardering krijgen.

Kritische succesfactoren

- Zorg voor commitment binnen alle geledingen van de school: directie, mid-

denmanagement en docenten.

- Zorg voor borging van beleid, zodat het niet afhankelijk is van individuele personen.
- Zorg voor scholing en ondersteuning van docenten die deze leerlingen in de klas hebben.
- Stel een 'HB-coördinator' aan binnen de school, bij voorkeur een docent die een ECHA-opleiding heeft gevolgd.
- Maak gebruik van het netwerk en de expertise van de begaafdheidsprofiel-scholen.

MAATWERK VOOR HOOG- BEGAAFDE LEERLINGEN

Porta Mosana College, Maastricht

Kenmerken van de school

Het Porta Mosana College is een openbare school voor havo, vwo en tto met 1470 leerlingen. Deze school biedt leerlingen de mogelijkheid om tweetalig onderwijs te volgen. Naast een vwo-diploma, kunnen de leerlingen binnen dit tweetalige onderwijs drie waardevolle certificaten behalen, te weten Cambridge Advanced Exam, International Baccalaureate English A2 Higher Level (IBO) en Global Perspectives and Independent Research (Cambridge University Exam, tto6). Deze certificaten geven de leerling een grote

voorsprong bij de selectie aan de universitaire poort.

Onderwijsvisie

Het Porta Mosana College gaat in haar onderwijs uit van de volgende speerpunten:

- internationalisering;
- tweetalig onderwijs (tto);
- versterkt talenonderwijs;
- sociale vaardigheden;
- sport;
- onderwijs en maatwerk voor hoogbegaafde leerlingen.

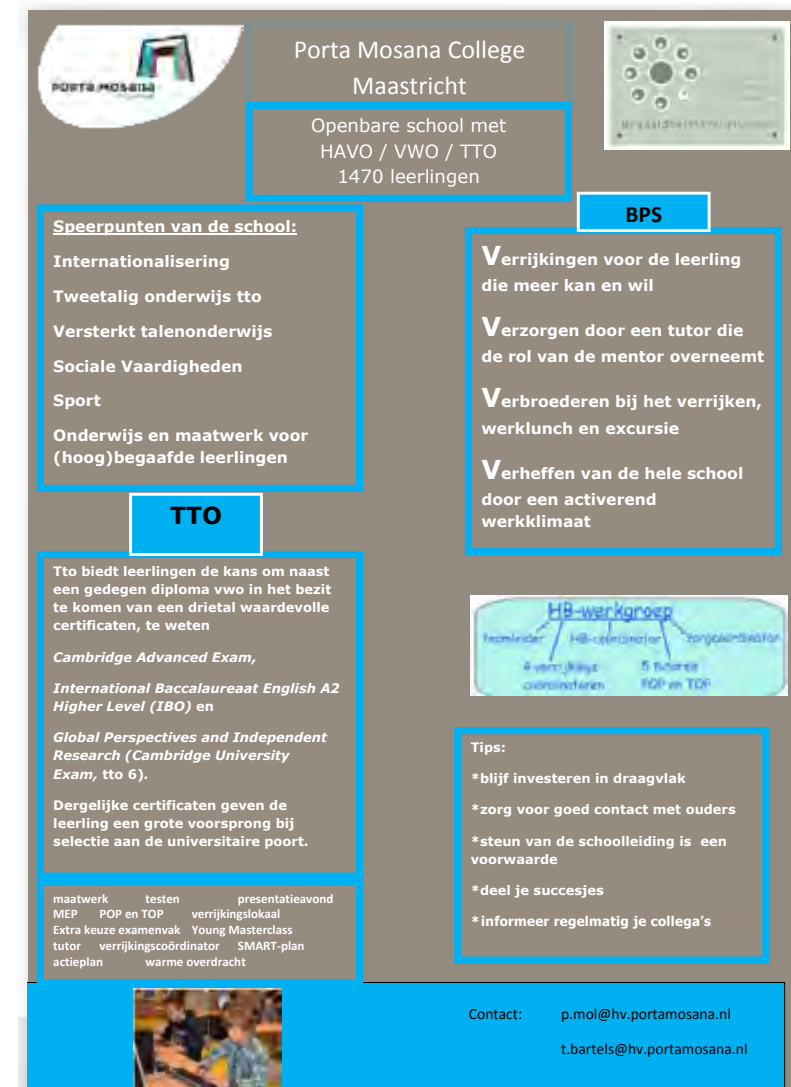
Good Practice: Begeleiding en maatwerk voor hoogbegaafde leerlingen

Het Porta Mosana College wil zoveel mogelijk aangepast onderwijs aanbieden aan haar hoogbegaafde leerlingen. Daarbij staat voorop dat zij hun kennis en vaardigheden mogen verrijken wanneer zij dat kunnen en willen. De begeleiding van deze groep wordt verzorgd door verrijkingscoördinatoren. Verbroedering tussen hoogbegaafden onderling wordt gestimuleerd: zo organiseert deze school werklunches en excursies, waarbij deze leerlingen kennis met elkaar kunnen maken en kennis en vaardigheden kunnen delen. Het is de bedoeling dat uiteindelijk de gehele school profiteert van het activerende werkklimaat dat met de begeleiding van

hoogbegaafde leerlingen tot stand is gekomen.

Kritische succesfactoren

- Blijven investeren in draagvlak bij onderwijspersoneel voor speciale begeleiding van hoogbegaafden. Hierbij moet men oog hebben voor vooroordelen over hoogbegaafden en de begeleiding die zij nodig zouden hebben. Ondersteunend hierbij was een forum, waar docenten in gesprek gingen met hoogbegaafden, zodat zij te weten kwamen wat deze leerlingen echt beweegt en waar zij behoefte aan hebben;
- een goed contact met ouders;
- steun van de schoolleiding;

- de succesjes delen en collega's regelmatig informeren over de voortgang en de ervaringen.

Aanbevelingen

- Stel een speciale HB-coördinator aan, die hiervoor een opleiding volgt. Voor- kom echter dat alleen deze coördinator gezichtsbepalend is en verantwoorde- lijkheid draagt.
- Betrek ouders erbij, zij kunnen als klank- bord fungeren. Sta open voor input van de ouders en ervaar hun inbreng niet direct als kritiek.
- Geef hoogbegaafde leerlingen gelegen- heid om elkaar te ontmoeten. Zij voelen zichzelf vaak 'anders' en hebben er veel aan om medeleerlingen te leren kennen die ook hoogbegaafd zijn.

- Het Porta Mosana College organiseerde met eigen collega's een mini-conferen- tie rond dit thema. Dit is zeer goed be- vallen.
- Maak duidelijke afspraken over het ge- bruik van het toezicht op de faciliteiten.
- De school werkt met een zogenaamd ver- rijkinglokaal, waarin hoogbegaafde leerlingen in twee aparte lesuren (die ze zelf moeten opnemen) kunnen werken aan verrijking van hun kennis en vaar- digheden.
- Soms is het nodig een hoogbegaafde leerling speciale aandacht te geven. Dan neemt een geschoolde tutor de taak van de mentor over.

GYMNASIUM XTRA

Vechtdal College, Hardenberg

Kenmerken van de school

Het Vechtdal College is een brede streekschool (vmbo t/m gymnasium Xtra) waar leerlingen vanuit de verre omtrek met veel plezier naartoe komen.

Onderwijsvisie excellente leerlingen

Het Vechtdal College wil een school zijn waar elke leerling wordt gekend en waar leerlingen hun eigen talenten ontdekken en verder ontwikkelen. Vanuit deze visie geeft het Vechtdal College als gecertificeerde begaafdheidsprofielschool nadrukkelijk ruimte aan meer- en hoogbegaafde leerlingen. De

school krijgt deze leerlingen in beeld door bij aspirant-brugklasleerlingen met een onderbouwd vwo-advies een aantal CBO-testen af te nemen en door een goed contact te onderhouden met hun basisschool. Mede op basis daarvan wordt een leerling in de Gymnasium Xtra-klas geplaatst. Een behoorlijk deel van deze leerlingen heeft als leerling van groep 8 al deelgenomen aan het programma van de Talentenklas van het Vechtdal College. Voor uitstekend presterende havo/vwo-leerlingen is het mogelijk om gedurende het schooljaar over te stappen naar de Gymnasium-Xtra-klas.

Good Practice: Xtra-programma

Brugklas

In de brugklas bestaat het Xtra-programma uit de volgende vakken: Antieke Cultuur, Project Gestuurd Onderwijs en Latijn. Bij Antieke Cultuur draait het om de vergelijking van de moderne en de antieke wereld. Leerlingen doen zelf onderzoek naar enkele aspecten hiervan. Het maken van een brugklasmagazine, een exhibit en lokaal historisch onderzoek maken deel uit van het Project Gestuurd Onderwijs. Hieraan gekoppeld zijn er excursies naar een drukkerijmuseum, NEMO en een pittoresk kerkje. De leerlingen hebben veel keuzevrijheid bij deze vakken. In de tweede helft van het schooljaar starten alle Xtra-leerlingen met het vak Latijn.

Klas 2 t/m 6

Vanaf klas 2 krijgen de Xtra-leerlingen een programma op maat, waarbij ze kiezen uit een gevarieerd aanbod. Bij de samenstelling van het aanbod heeft de school gelet op spreiding over de aandachtsgebieden cognitief, creatief en sociaal.

Leerlingen kunnen kiezen voor individuele projecten, projecten die in duo's worden uitgevoerd of ze kunnen vakken volgen die in grotere groepen worden aangeboden. Drie keer per week kunnen deze leerlingen (middels een les-uit-kaart) in plaats van de reguliere les te volgen, aan hun eigen Xtra-programma gaan werken.

De Xtra-leerlingen in klas 2 t/m 6 worden begeleid door een drietal docenten, die het onderwijsplan bewaken en zich richten op de coaching en de begeleiding van de Xtra-projecten. Ongeveer eens per maand spreekt

Algemeen

meer- en hoogbegaafde leerlingen
talentenklas groep 8
onderbouwd VWO-advies
CBO-testen **Xtra-programma**

Brugklas

Gymnasium-Xtra-klas
Antieke Cultuur Latijn
Project Gestuurd Onderwijs

Klas 2 t/m 6

individuele begeleiding
Les-uit-kaart Pop-traject
cognitief, creatief en sociaal
maatwerk

	Leerjaar 2	Leerjaar 3	Leerjaar 4 t/m 6
Projecten	*	*	*
Anglia	*	*	*
MUN	*	*	*
MEP	*	*	*
Spaans (DELE)	*	*	*
Talentmaximalisatie	*	*	• (klas 4)
Masterclass	*	*	*
Cultuurklas	*	*	*
Muziek	*	*	*
Goethe Instituut	*	*	*
Delf Scolaire	*	*	*
Filosofie	*	*	• (klas 5)
Extra examenvak	*	*	*
Anders...	*	*	*

Martine Hekman | **Gert Schooten**
Coördinator Teamleider

Hardenberg
Hart voor talent

www.vechtdalcollege.nl

Kritische succesfactoren

Het is erg belangrijk om de kennis over en de activiteiten voor hoogbegaafde leerlingen goed te borgen.

de begeleider met de leerling.

Wanneer het vermoeden bestaat dat een leerling onderpresteert, dan wordt een POP-traject ingezet, eventueel aangevuld met externe expertise.

EEN SLIMME START VAN JE TOEKOMST

Hondsrug College, Emmen

Kenmerken van de school

Het Hondsrug College is een protestants-christelijke scholengemeenschap voor voortgezet onderwijs in zuidoost Drenthe. De school heeft circa 2000 leerlingen. Naast vmbo, havo en vwo heeft deze school een gymnasiumstroom en vwo-plus. Daarnaast

heeft de school een technasium en enterprenasium voor havo/vwo leerlingen. Het vmbo onderscheidt zich door het vakcollege en een mavostroom. Op de website van deze school lezen we: 'Kiezen voor het Hondsrug College is kiezen voor een slimme start van je toekomst.'

Good Practice: Voorlichting en screening

Het Hondsrug College wil excellente leerlingen de mogelijkheid bieden een richting te kiezen die past bij hun leervermogen, creativiteit en belangstelling. Daarom zorgt de school allereerst voor een goede voorlichting (vooraf) aan ouders, leerlingen en basisscholen. Deze voorlichting krijgt gestalte door goede contacten met de basisscholen in de regio, voornamelijk de Viviani-scholen (protestants-christelijk onderwijs). Daarnaast heeft de school speciale folders gemaakt over de verschillende richtingen met informatie over de vakken, overgangsnormen, lessentabellen en de overgang van de onderbouw naar de bovenbouw.

Voor vwo-plus en gymnasium worden leerlingen verantwoord gescreend. Dat is belangrijk, omdat deze leerlingen een compact leerprogramma gaan volgen voor de reguliere vakken en een verrijkend aanbod krijgen van klassieke talen, Spaans, Discovery,

projecten, filosofie en exact-plus en PUC-modules.

Naast screening, zijn er intakegesprekken vooraf met de ouder(s) en de leerling.

Good Practice: activiteiten

De school organiseert de volgende activiteiten en trajecten voor hoogbegaafde leerlingen:

- In de onderbouw is er een compact programma voor een aparte plus-klas.
- Er is een plusteam, bestaande uit plusmentoren, projectbegeleiders, en portefeuillehouders.
- Docenten die les geven aan getalenteerde leerlingen volgen een interne scholing.
- Er worden contacten onderhouden met scholen voor voortgezet onderwijs in Noord-Nederland (Platform Noord) en met scholen voor primair onderwijs, in het bijzonder basisscholen met een plusstroom.

- De school onderhoudt intensief contact met de ouders van deze groep. Er zijn bijvoorbeeld extra ouderavonden en ouders worden betrokken bij projecten, zoals Discovery.
- Leerlingen kunnen hun extra leeractiviteiten verzilveren door a) in leerjaar 3 een certificaat te halen voor de onderbouw en b) bij het eindexamen een aantekening te verkrijgen van extra plusuren.
- Er zijn in de onderbouw aparte klassen voor vwo+.
- In de bovenbouw kunnen leerlingen extra vakken en modules (onder andere PUC) volgen en gebruikmaken van lesuitkaarten en draaideuren.

Het Hondsrug College zoekt naar een structuur om onderpresteren aan te pakken.

De beoogde effecten hiervan moeten zijn:

- Onderpresterende leerlingen sneller in beeld krijgen.
- Onderliggende problemen op de juiste plaats en op de juiste manier aanpakken.
- De kwaliteit van de begeleiding minder afhankelijk van individuele personen laten zijn.

Kritische succesfactoren

- Zorg voor een visie op onderwijs en leren.
- Vat alles wat je doet in een structuur en leg deze vast.
- Bespreek de aanpak regelmatig met leerlingen en ouders en stel deze zo nodig bij.
- Durf te experimenteren.

EXCELLEREN, EXPRESSIE, EXACT

Christelijk College Nassau-Veluwe, Harderwijk

Kenmerken school

Het Nassau-Veluwe College is een christelijke school voor havo, atheneum en gymnasium. In een prettige sfeer werken circa 1250 leerlingen, samen met docenten en onderwijsondersteunend personeel, aan hun eigen ontwikkeling en uitbreiding van hun kennis.

Onderwijsvisie

Het Christelijk College Nassau-Veluwe wil

recht doen aan de verschillende talenten van jongeren en zet daarom in op:

- Excelleren: het beste uit leerlingen halen. Mede hierom is dit een begaafdheidsprofielschool geworden.
- Expressie: aandacht geven aan de creatieve en culturele talenten van leerlingen. Om deze reden mag de school zich een Unesco-school noemen.
- Exact: aandacht geven aan de exacte talenten van leerlingen. Dit komt tot uiting in investeringen in de Bètastroom.

Good Practice: TalentCentrum

Het Begaafdheidsprofiel wordt vormgegeven in het TalentCentrum. Dit is een fysieke ruimte in de school waar leerlingen, docenten, ouders en andere betrokkenen terecht kunnen voor uitdaging, informatie of een goed gesprek. Door middel van het TalentCentrum biedt de school de leerlingen maatwerk: leerlingen krijgen individuele trajecten aangereikt, waarbij de persoonlijke ontwikkeling van de leerling het sleutelwoord is. Op deze wijze draagt het TalentCentrum bij aan het leerproces van leerlingen, zodat zij uiteindelijk hun eigen, unieke rol kunnen vervullen in de maatschappij.

Het TalentCentrum begeleidt leerlingen individueel en gaat daarbij uit van de leerbehoeften van de leerlingen. Dat betekent dat

elk begeleidingstraject verschillend wordt opgezet en uitgevoerd. Het kan gaan om versnellingstrajecten, maar ook om trajecten waar juist voor verdieping of verbreding wordt gekozen. Door kritisch naar hun eigen lesrooster te kijken, leren leerlingen keuzes maken en verantwoordelijkheid te nemen voor hun eigen leerproces. Zij worden hierbij ondersteund door medewerkers van het TalentCentrum, maar ook de ouders en docenten van de betrokken leerlingen leveren hun aandeel aan de begeleiding.

Daarnaast verzorgt het TalentCentrum verrijkingslessen voor leerlingen uit groep 8 en is er sprake van intensieve samenwerking met christelijke basisscholen die werken met het Leonardo-concept.

Succesfactoren

- Investeer voldoende tijd en menskracht in de begeleiding van getalenteerde leerlingen.
- Wees flexibel waar het gaat om verplichte aanwezigheid bij lessen.
- Zorg voor een goede communicatie met alle betrokkenen in de school: informeer, informeer, informeer!

- Zorg voor een goed contact met ouders: je hebt elkaar nodig.
- Zorg voor een goed contact met collega's (zowel met andere docenten als met het ondersteunende personeel): je hebt elkaar nodig.
- Investeer in samenwerking met andere scholen: je hebt elkaar nodig.

JE WORDT GROOT OP HET ECKART

Eckartcollege, Eindhoven

Kenmerken van de school

Het Eckartcollege is een school voor mavo, havo, vwo en technasium met 1500 leerlingen. De missie van deze school is om al haar leerlingen, ongeacht hun talenten en sociale achtergrond, met hoogwaardig onderwijs en zorgzame begeleiding voor te bereiden op het vervolgonderwijs en het leven in de maatschappij. Verder is het Eckartcollege sinds de accreditatie in 2009 officieel een Academische Opleidingsschool. Dit houdt in dat het Eckartcollege een partnerschap is aangegaan met twee vo-scholen, de lerarenopleidingen van de Radboud Universiteit, de Hogeschool Arnhem/Nijmegen, Fontys Hogeschool en de TUE. Een belangrijk deel (minimaal 40% van het programma) van de lerarenopleiding op deze hogescholen vindt plaats op het Eckart of één van de andere twee betrokken vo-scholen. Voor de school zijn diversiteit, betekenisvol leren en sociale vorming belangrijke speerpunten. Dit wordt

Good Practice: BPS-school

Als begaafdheidsprofielschool werkt het Eckartcollege met het zogenaamde 'draai-deurmodel'. Er wordt sterk ingezet op 'compacten en verrijken'. In de bovenbouw is het programma afgestemd op wat de leerling zelf graag wil leren. Proficiency Cambridge Engels, Academic Experience van de Open Universiteit of het pre-university college van de Technische Universiteit Eindhoven zijn

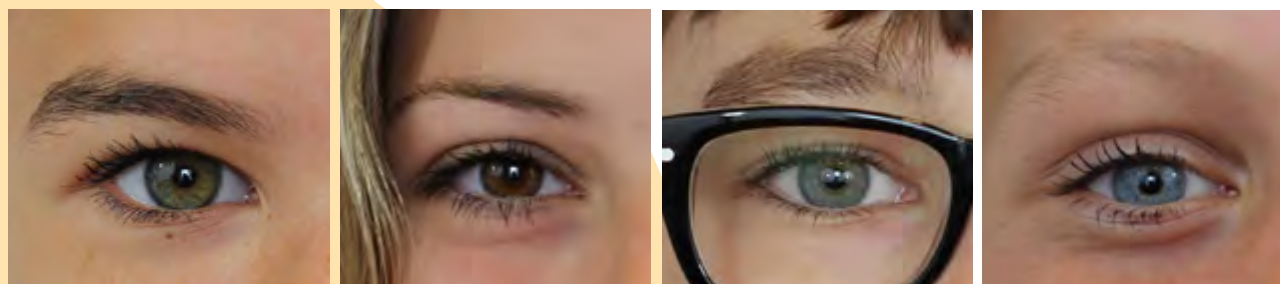
ook uitgedragen door de slogan van de school: 'Je wordt groot op het Eckart'.

Onderwijsvisie excellente leerlingen

De school biedt passend onderwijs en gerichte begeleiding aan leerlingen die getalenteerd, hoogintelligent of (hoog)begaafd zijn. Het Eckartcollege wil getalenteerde leerlingen in een veilige en inspirerende omgeving uitdagend onderwijs bieden. Dit betekent dat er veel aandacht wordt besteed aan de individuele intellectuele en creatieve ontplooiing van de leerling.

projecten waarin hoogbegaafde leerlingen zichzelf verder kunnen ontplooien. Zij doen hier extra kennis en vaardigheden op in de context van het hoger onderwijs en kunnen daarmee zelfs studiepunten behalen.

IK WORD GROOT OP 'T ECKART

**MASTERCLASS MET
SPECIAAL LESPROGRAMMA:
FILOSOFIE
O&O CULTUUR
CAMBRIDGE ENGELS
TUTOREN DRAAIDEUR
VERRIJKINGSMODULES**

voor meer info, check
www.eckartcollege.nl

[Technasium]

UNIVERSITY of CAMBRIDGE
ESOL Examination

Er bestaat tevens een regionale samenwerking tussen het Eckartcollege en het primair onderwijs. Begaafde leerlingen uit de bovenbouw van het Eckartcollege geven lessen filosofie, geografie en wiskunde aan begaafde leerlingen van basisscholen in de omgeving.

De onderbouw richt zich vooral op projecten van Bureau Talent, Hoogbegaafd-Uitgedaagd en andere projecten en modules die getalenteerde leerlingen kunnen volgen, bijvoorbeeld het 'Perspectiefdoosje wiskunde', muziekinstrumenten maken, cursus Spaans of het programmeren van games. Daarnaast zijn er themaweken voor de hoogbegaafde leerlingen. De school heeft een goed zorgplan voor deze leerlingen.

Good Practice: masterclass

Sinds het schooljaar 2012-2013 is er, aanvullend op de hiervoor beschreven aanpak, een aparte masterclass voor hoogbegaafden. Er zitten nu 26 hoogbegaafde leerlingen in deze klas, die gedurende drie jaar samenwerken. Het programma voor deze speciale klas wordt werkonderwijs ontwikkeld in samenspraak met de leerlingen, hun ouders en de docenten. Leerlingen volgen hun eigen vakken; sommige vakken zijn samengevoegd.

Leerlingen moeten tenminste een IQ van 130 hebben om aan de masterclass deel te nemen en ze moeten creatief en gemo-

tiveerd zijn. Er zijn grote verschillen tussen de hoogbegaafde leerlingen die in deze klas zitten: sommigen zijn heel eager en willen van de stof niets overslaan, terwijl anderen hun hoofd niet boven het maaiveld durven uit te steken.

Binnen de masterclass wordt een veilige leeromgeving gecreëerd, onder andere door de selectie van kwalitatief goede docenten. Er is hiervoor een sollicitatiecommissie, die kandidaten beoordeelt op onder andere hun betrokkenheid bij hoogbegaafden, hun enthousiasme en inzet en hun bereidheid om zich bij te scholen op het gebied van de begeleiding van deze speciale groep leerlingen. Zo is er bijvoorbeeld een relatief onervaren docent als mentor aangesteld, omdat ze een heel goed gevoel heeft voor de leerlingen en een goede sfeer wist te scheppen. In de praktijk gaat het vaak om eerstegraadsdocenten met vakken zoals filosofie en Frans.

Effecten van de masterclass

- De leerlingen lijken ervan te genieten dat ze met gelijkgestemden in een klas zitten.
- De uitdaging (inhoudelijke trigger) die de masterclass biedt, motiveert de leerlingen om iets extra's te doen.

Kritische succesfactoren

- Een gedegen selectie van begaafde leerlingen voor de masterclass.
- Het creëren van een veilige leeromgeving.
- Het onderwijs en de begeleiding zoveel mogelijk aanpassen aan de behoeften van de (individuele) leerling.
- De bereidheid van ouders om een financiële bijdrage te leveren en het budget dat de school ervoor reserveert, zijn essentieel om de masterclass in stand te kunnen houden.

Valkuilen

- Voor onderpresteerders is de masterclass geen oplossing, omdat ze door (eventuele) slechte scores op testen niet tot de klas kunnen worden toegelaten. De onderpresteerders zijn echter wel in beeld op het Eckartcollege.
- Leerlingen verschillen sterk in hun Engelse taalvaardigheid. Een matige beheersing van het Engels kan deelname aan projecten met het hoger onderwijs en verdere verrijking van de eigen kennis in de weg zitten.
- De leerlingen missen vaak lessen van bepaalde vakken of maken hier minder uren. Dit kan binnen de (les)organisatie nog wel eens moeilijkheden opleveren.
- Alle verantwoordelijkheid voor de masterclass ligt nu bij één persoon (de coördinator), die een groot aantal taken heeft:
 - leerlingenlijst maken;
 - leerlingen selecteren (intake ontwerpen en afnemen);
 - draagvlak creëren bij vakdocenten.
 - nieuwe docenten inwerken;
 - projecten aanbieden aan de leerlingen;

Aanbevelingen

- Het zou beter zijn om een kernteam samen te stellen van meer docenten, of een leerlingbegeleider per leerjaar aan te stellen.
- Betrek geen docenten bij de masterclass die onder hun urennorm zitten.
- Veel docenten hebben weinig ervaring met de begeleiding van hoogbegaafden of vinden dit lastig. Extra investeren in bijscholing is dan ook in veel gevallen noodzakelijk.

KENNIS, ONTPLOOIING, VRIENDSCHAP

Stedelijk Gymnasium Nijmegen

Kenmerken van de school

Het Stedelijk Gymnasium Nijmegen is een openbare school voor categoriaal, gymnasiaal onderwijs van ongeveer 1300 leerlingen. De school richt zich op leerlingen met de talenten voor gymnasiaal onderwijs, ongeacht etnische, religieuze, sociale of culturele achtergronden. De visie van het Stedelijk Gymnasium is dat onderwijs kansen dient te bieden tot ontplooiing en moet uitdagen tot optimaal presteren voor alle leerlingen met voldoende ambitie en talent. Als categoriale school wordt een relatief homogene populatie leerlingen bediend, waarbinnen de grote verschillen tussen leerlingen, in capaciteiten, ambities en achtergronden worden herkend. Goed onderwijs dient aan te sluiten bij die verschillen en vorm te krijgen vanuit een groot vertrouwen in de ontwikkelingsmogelijkheden van leerlingen. Het motto van de school is: “kennis, ontplooiing, vriendschap”. De wortels van de school gaan terug tot de Latijnse school (1544). Het Stedelijk Gymnasium Nijmegen is sinds 2006 Begaafdheidsprofielschool en sinds 2011 Olympiadeschool. De school mag zich sinds kort ook Excellente School noemen.

Onderwijsvisie

Het Stedelijk Gymnasium gaat uit van de mogelijkheden van de leerling en kent inmiddels een lange traditie in het begeleiden van hoogbegaafde leerlingen en onderpres-

teerders (sinds 1983). Het verbredingsproject en de POP-begeleiding voor onderpresteerders zijn in Nijmegen ontwikkeld. Alle leerlingen worden aan het begin van klas 1 getest op intelligentie (IST) en motivatie (FES en SVL). Dit gebeurt in samenwerking met het Centrum voor Begaafdheidsonderzoek van de Radboud Universiteit Nijmegen. Op basis van de informatie uit de testen, observaties uit de klas en informatie van de basisschool kijken we welke begeleiding bij de leerling past. De groep die meer aan kan, wordt veel keuzemogelijkheden geboden zoals het verbredingsproject, acht extra examenvakken, modules, collegelopen aan de Radboud Universiteit, deelname aan olympiades en debatwedstrijden. Eigen initiatief wordt beloond. Excelleren mag, graag zelfs. Echter, niet elke leerling laat gelijk zien wat hij in zijn mars heeft. Bij zorgen rondom onderpresteren wordt geprobeerd de leerlingen van wie de motivatie achter blijft, te helpen om zichzelf weer ‘vlot te trekken’ via een POP-project voor de onderbouw (Persoonlijk Ontwikkelingsplan) en TOP-project voor de bovenbouw (Toekomstgericht Ontwikkelingsplan). Uitgangspunt in de begeleiding van elke leerling is dat hij nog niet gelijk alles hoeft te kunnen.

Good Practice: Verbreding

De school kent een klimaat waarin het mogelijk is 'een beetje anders te zijn'. In dat klimaat is het gewoon om meer te doen als je dat kunt en wilt, in de klas en daarbuiten. Een attitude die niet alleen voorbehouden is aan leerlingen maar die ook voor de medewerkers geldt. Dat betekent scholing, buiten de school kijken, experts de school in halen en gebruik maken van de mogelijkheden om de kwaliteit van wat wordt gedaan te laten bekijken door 'critical friends' van de Vereniging Begaafdheidsprofiel scholen en de Stichting Het Zelfstandig Gymnasium.

Het verbredingsproject, gebaseerd op het draaideurmodel van Renzulli, is bedoeld voor leerlingen die meer kunnen en meer willen leren dan de gemiddelde klasgenoot. Het biedt de leerling de mogelijkheid om zich in schooltijd in meer zaken te verdiepen dan gebruikelijk is. De leerling kiest zelf het onderwerp van zijn project. De achterliggende gedachte is dat hij daar het meest voor gemotiveerd zal zijn. Een leerling die deelneemt aan het verbredingsproject mag de klas te verlaten om aan het project te werken. Een getrainde begeleider helpt bij de organisatie en de verslaglegging van het project. De 'verbreder' krijgt een letterwaarder (g, v, t, o) op zijn rapporten en een certificaat bij zijn diploma.

Om de 'verbreder' te helpen, wordt ondersteuning aangeboden in de vorm van trainingen in vaardigheden die van pas komen bij het uitvoeren van zijn project. Dat zijn o.a. mindmapping, opzoekvaardigheden (heuristiek), presenteren, interviewtechnieken en thinking skills.

De eerste taak van een leerling is een onderwerp zoeken dat hij interessant vindt en graag verder wil uitdiepen. In feite is alles mogelijk: een andere taal leren of zelf maken, een toneelstuk schrijven, genealogie,

tekenen, alleen muziek maken of in een band, computers programmeren, games ontwerpen, schaken, mode ontwerpen, een cursus volgen, enz. De enige beperking is dat het geen onderwerp is dat op school gegeven wordt.

De leerling stelt zichzelf een leerdoel en bepaalt welke vorm het eindresultaat van zijn project moet krijgen, bijvoorbeeld: een werkstuk, een computerprogramma, een choreografie, een muziekluitvoering, een les of spreekbeurt voor klasgenoten. Dit einddoel moet voor het einde van het schooljaar te bereiken zijn. Begin juni is er een Verbredingsmarkt ('V-markt'). Leerlingen presenteren daar hun werk aan ouders, docenten en medeleerlingen.

Onmisbaar voor een 'verbredende' leerling is zijn logboek. Hierin legt hij een aantal belangrijke zaken vast:

- Afspraken met de begeleider (minimaal één maal in twee weken);
- Een werkplanning;
- Een overzicht van de vakken waar hij lessen mag missen om aan het project te werken;
- Beoordeling / evaluatie door leerling, begeleider en ouders na afronding van een project aan het einde van het schooljaar.

Het logboek is dus een belangrijk middel waarmee de leerlingbegeleider, overige docenten en ouders de leerling kunnen volgen. Vanaf de vierde klas is er daarnaast de mogelijkheid om in schooltijd colleges te volgen aan de Radboud Universiteit Nijmegen, stage te lopen bij een bedrijf of instelling, of gedurende een periode lessen te volgen op een school in het buitenland. Jaarlijks verbreedt zo'n 15 % van de leerlingen.

Kritische succesfactoren

- Kennis van zaken is heel belangrijk: wat is (hoog)begaafdheid, hoe herken je het in de klas en daarbuiten, wat doe je met een heel slimme leerling in je les, hoe

Verstand van verstand!

Stedelijk Gymnasium Nijmegen
Kenni s Ontploo i ng Vriend schap

Verbredingsproject

Onze leerlingen worden graag uitgedaagd om meer te doen dan wat het normale lesprogramma biedt en om persoonlijke talenten verder te ontwikkelen.

Het **verbredingsproject** is al in 1985 ontstaan. Het biedt slimme leerlingen extra uitdaging en keuzemogelijkheden om zo te voorkomen dat ze gedemotiveerd raken, gaan onderpresteren en voortijdig de school verlaten.

Geen beleid zonder visie

- Ga uit van de mogelijkheden van de individuele leerling.
- Daag de leerling uit zijn arsenaal aan kennis en vaardigheden uit te breiden. Biedt hem de mogelijkheden daartoe.
- Een leerling hoeft niet meteen alles te kunnen. Fouten maken mag!
- Stel gerust hoge eisen.

Een breed en verbredend extra aanbod

- **Versterkte talen:** Goethe Duits, Cambridge Engels, DELF-Frans
- **Olympiades** voor vele vakken. Sinds 2010 zijn we de eerste officiële Olympiadeschool van Nederland.
- **Breinonderwijs:** bv. geheugentechnieken, 'slim stampen' en snellezen.
- **POP en TOP:** begeleiding voor onderpresteerders

Jaren ervaring en nog steeds in ontwikkeling

- Scholing docent-begeleiders
- Gymnasium Cum Laude
- Natuurkunde +, PUC Science Excellentieprogramma
- Aandacht voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van hoogbegaafde leerlingen

herken je onderpresteerders? Sta open voor nieuwe ontwikkelingen en blijf voortdurend scholen.

- Focus op de leerling: onze leerlingen zijn slim, maar veel gaat nog niet vanzelfsprekend. Ze hoeven ook nog niet gelijk alles al te kunnen. Fouten maken mag! En wees niet bang om eisen te stellen.
- Werk vanuit je visie op de ontwikkeling en begeleiding van slimme leerlingen.

Maak beleid op basis van die visie en leg het goed vast. Zet in op duurzame ontwikkeling van de leerling en van de school.

- Betrek alle geledingen binnen de school: docenten, onderwijsondersteunend personeel, administratie, managementteam, ouders en last but not least de leerlingen zelf.

“DE LEERLING AAN HET ROER”

Stedelijk Gymnasium Piter Jelles, Leeuwarden

Kenmerken van de school

Het Stedelijk Gymnasium Piter Jelles is een openbaar categoriaal gymnasium met 580 leerlingen. Een van de bijzonderheden van de school is het vierkante rooster: leerlingen hebben elke dag vaste begin- en eindtijden en begeven zich in hun tussenuren naar de ‘Manege’ waar ze alleen of samen aan het werk kunnen, waar tutoring plaatsvindt en waar workshops worden aangeboden.

Onderwijsvisie

Eén van de motto’s van het Stedelijk Gymnasium is ‘de leerling aan het roer’. Leerlingen worden voorbereid op het wetenschappelijk onderwijs en horen daarnaast een prettige schooltijd te hebben op een school waar een fijne, gemoedelijke sfeer heerst. Leerlingen dragen bij aan de cultuur van de school door eigen activiteiten en feesten te organiseren. Met de ‘bijspijkerdagen’ bepalen zij op welk gebied zij extra hulp willen krijgen. Ook zet het Gymnasium in op de leerling als

wereldburger: internationalisering is een belangrijk thema, dat onder meer vorm gegeven wordt door uitwisselingen met Duitse en Belgische scholen. Ook kunnen leerlingen in de bovenbouw moderne vreemde talen op een hoger niveau volgen: Cambridge Engels, Goethe Duits en Delf Frans. In de ‘adstructieweek’ en de KCFV-lessen wordt de brede ontwikkeling van de leerlingen verder vorm gegeven.

Het Stedelijk Gymnasium is een Begaafdheidsprofielschool en biedt hoogbegaafde leerlingen ruimte om te excelleren. Daartoe zijn er verschillende mogelijkheden. Leerlingen kunnen aan eigen ‘Thales-projecten’ werken en delen van het reguliere onderwijsprogramma overslaan, ze kunnen extra vakken als Hebreeuws, filmkunde of Spaans volgen of aan Olympiades deelnemen. In het algemeen geldt dat de docenten op het Gymnasium oog hebben voor de behoeftes van excellente leerlingen en daar op in willen spelen.

Good Practice

Naast het reguliere lesprogramma kunnen excellente leerlingen bij ons op school allerlei activiteiten ontplooiën. Feit is dat begaafde leerlingen het grootste deel van de tijd doorbrengen in de reguliere vaklessen. Daarom wil het Stedelijk Gymnasium ook in de vak-

les een uitdagend programma neerzetten. Dat kan onder meer door ‘open’ opdrachten te geven, opdrachten die op verschillende niveaus gemaakt kunnen worden, zodat zowel de ‘gemiddelde’ als de excellente gymnasiumleerling bediend wordt. Differentiatie in de les.

De school biedt aan leerlingen de mogelijkheid zichzelf optimaal te ontwikkelen. Leerlingen mogen zoveel extra vakken volgen als ze willen, ‘Thalesprojecten’ doen en ‘focusuren’ volgen. Dit alles om de resultaten en motivatie van de leerlingen te verbeteren. De school werkt hier aan in alle lagen aan mee.

Kritische succesfactoren

- Geef de leerling ruimte, vrijheid en vertrouwen. Begaafde leerlingen willen vaak inspraak hebben in hun eigen leer-

proces. Sta dat als school waar mogelijk toe.

- Durf los te laten en durf te vertrouwen op de ambitie van leerlingen, maar help en ondersteun hen waar nodig.
- Wees enthousiast; laat als docent steeds weer zien waarom je vak zo mooi is. Draag dat enthousiasme over op je leerlingen.

HET DALTONPLUS-PROGRAMMA

Stedelijk Dalton College Alkmaar

Kenmerken van de school

Het Stedelijk Dalton College is een brede openbare scholengemeenschap voor vwo, havo en vmbo in Alkmaar-Noord. Een wijk-school (want: naar buiten gericht, op de wijk en de samenleving) met een eigen identiteit, waar in een moderne omgeving onderwijs wordt gegeven, vanuit een speciale pedagogische visie. Het Stedelijk Dalton College vindt dat onderwijs niet alleen is gericht op kennis vergaren, maar ook op het voorbereiden van jonge mensen op een zinvolle plaats in de samenleving. De leerlingen op deze school leveren niet alleen prestaties, maar krijgen ook alle kansen om hun eigen interesses te ontwikkelen.

Good Practice: Daltonplusprogramma

Meerbegaafde leerlingen kunnen in de daltonuren hun kennis en vaardigheden verrijken in een plusprogramma. In klas 1 en 2 kunnen deze leerlingen tijdens één of meer daltonuren onder begeleiding van een daarvoor opgeleide docent in een eigen lokaal:

- met anderen werken aan een project,
- onder leiding van de vakdocent een vak verdiepen/verrijken,
- het huiswerk leren structureren en plannen,
- discussiëren over thema's met leerlingen die op hetzelfde ontwikkelingsniveau zitten (peergroup),

Onderwijsvisie hoogbegaafden

Sinds enkele jaren organiseert het Stedelijk Dalton College het daltonplusprogramma: dit is een route voor meer- of hoogbegaafde leerlingen.

Het daltonplusprogramma is bedoeld voor de zogenaamde 'daltonplusleerlingen'. Dit zijn:

- leerlingen waarvan een erkende instantie heeft vastgesteld dat ze meer- of hoogbegaafd zijn,
- leerlingen waarvan op grond van specifieke kenmerken wordt vermoed dat ze hoogbegaafd zijn,
- leerlingen die actief willen deelnemen aan het daltonplusprogramma.

- via spel reflecteren op het eigen kunnen en falen,
- individuele begeleiding krijgen op het sociaal-emotionele vlak.

De vorderingen binnen Daltonplus worden vastgelegd in een zogenaamde ontwikkel-lijn of 'rubric'. Iedere leerling richt zich in overleg met de plusbegeleider, voor kortere of langere tijd op het verbeteren van een bepaalde vaardigheid, bijvoorbeeld samenwerken of plannen. De leerlingen doen dit aan de hand van een zelfgekozen onderzoek, dat uitmondt in een presentatie. In de bovenbouw legt de leerling, samen met zijn bege-

leider, meer de nadruk op de verbetering van kennis en vaardigheden binnen bestaande vakken. Daarvoor maakt de leerling samen met zijn/haar begeleider een plan. Uitgangspunt van het plan is: hoe kan ik zo succesvol mogelijk intelligent zijn?

Doelen Daltonplusprogramma

- (Hoog)begaafde leerlingen uitdagend onderwijs op maat bieden.

- Leerlingen leren zelf verantwoordelijkheid te nemen.
- Zorgen dat leerlingen met plezier (gaan) leren.
- Onderpresterende leerlingen tot presteren brengen.

Stedelijk Dalton College Alkmaar

OPEN DAG
woensdag
13 feb. 2013

Begaafdheids Profiel School

Begaafdheids Profiel School

Het plusprogramma op het Stedelijk Dalton College Alkmaar

Sinds enkele jaren organiseert het Stedelijk Dalton College het daltonplusprogramma. Dit is een route voor meer- of hoogbegaafde leerlingen in het voortgezet onderwijs. Onze school is erkend Begaafdheidsprofiel school. We maken deel uit van een netwerk van ongeveer 20 scholen die samen kennis en expertise uitwisselen om onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen verder te ontwikkelen.

kom naar de masterclasses op onze leertingmiddag vwo:

Dalton Exact!

woensdag 28 november 2012

woensdag 6 februari 2013

Wat biedt deze extra voorziening?

Voor de meerbegaafde leerlingen is er in de daltonuren het plusprogramma. In klas 1 en 2 kunnen deze leerlingen tijdens één of meer daltonuren onder begeleiding van een daarvoor opgeleide docent in een eigen lokaal:

- met anderen werken aan een project
- een favoriet vak o.l.v. de vakdocent meer verdieping/verrijking geven
- leren structureren en plannen van het huiswerk
- discussiëren over thema's met gelijk-ontwikkelden (peergroup)
- via spel reflecteren op eigen kunnen en falen
- individuele begeleiding krijgen op het sociaal-emotionele vlak

De vorderingen binnen daltonplus worden vastgelegd in een zogenaamde ontwikkel-lijn of 'rubric'. Iedere leerling richt zich in overleg met de plusbegeleider, voor kortere of langere tijd op het verbeteren van een bepaalde vaardigheid, bijv. samenwerken of plannen. Dit doet de leerling altijd aan de hand van een zelf gekozen onderzoek uitmondt in een presentatie.

In de bovenbouw legt de leerling, samen met zijn begeleider, meer de nadruk op verbeteren van kennis en vaardigheden binnen verschillende vakken. Daarvoor maakt de leerling samen met zijn/haar begeleider een plan dat hij/zij gaat uitvoeren. Uitgangspunt in het plan van aanpak is: Hoe kan ik zo succesvol mogelijk intelligent zijn.

Voor wie?

Daltonplusleerlingen zijn leerlingen:

- bij wie hoogbegaafdheid door een erkende instantie is vastgesteld en/of
- bij wie hoogbegaafdheid wordt vermoed op grond van specifieke kenmerken en
- die actief willen deelnemen aan het daltonplusprogramma. ■

Wat bereiken we ?

De bedoeling van het plusprogramma is:

- voor (hoog)begaafde leerlingen uitdagend onderwijs op maat bieden
- zelf verantwoordelijkheid leren nemen
- leren met plezier
- indien nodig van onderpresteren naar presteren te brengen

Aanmelden?

Voor eventuele aanmelding of een gesprek hierover kunt u contact opnemen met de afdelingsleider van de bovenbouw vwo en havo, de heer Rob Heijmans (rheijmans@daltonalkmaar.nl). ■

Kijk voor informatie en belangrijke data op www.daltonalkmaar.nl

Stedelijk Dalton College Alkmaar

Arubastraat 4
1825 PV Alkmaar
Postbus 9109
1800 GC Alkmaar

t 072 56 25 000
f 072 56 20 599
info@daltonalkmaar.nl
www.daltonalkmaar.nl

■ Je school voor het leven ■

74

75

UITDAGING EN BEGELEIDING

Utrechts Stedelijk Gymnasium

Kenmerken van de school

Het Utrechts Stedelijk Gymnasium is een categoriaal gymnasium, gelegen aan de oostkant van de stad. In januari 2011 is de school verhuisd naar een gloednieuw gebouw, waar alle voorzieningen aanwezig zijn voor het onderwijs waar de school voor staat. Het Utrechts Stedelijk Gymnasium is een moderne, overzichtelijke school met sfeer,

tolerantie, een goede organisatie en uitstekend onderwijs, aardige leerlingen en prima resultaten.

Onderwijsvisie excellente leerlingen

De visie en het beleid met betrekking tot begaafdheid rusten op twee pijlers: uitdaging en begeleiding.

Good Practice: uitdaging en begeleiding

Uitdaging

Doel: Leerlingen die veel kunnen en willen, moeten voldoende keuzes hebben zodat zij in hun leerbehoeften worden voorzien.

Een aantal voorbeelden:

- Schoolbreed Cambridge English, met de mogelijkheid tot het behalen van het Cambridge English Advanced diploma en het Cambridge English Proficiency.
- (Facultatief) voorbereidingstrajecten volgen voor het behalen van het DELF (Diplôme d'études en langue française) en het Goethe Zertifikat en extra vakken Spaans en Chinees.
- Bèta-Excellent (Platform Bèta-Techniek) en Onderzoekend Leren (PRIMAS).
- Compacten en verrijken in klas 1,2,3.
- Studium Generale (Keuzewerktijd).
- Junior College Utrecht (bèta vakken in klas 5 en 6 bij Universiteit Utrecht).

- Olympiades/Profielwerkstukprijzen: deelname aan wedstrijden wordt gestimuleerd.
- Debatteam (zowel Nederlands- als Engelstalig)/Model European Parliament.
- Leerlingenverenigingen (toneel, muziek, sport, schoolkrant, jaarboek, horeca, schoolstrijd, leerlingenraad).

Begeleiding

Doel: verbeteren van de werkhouding en motivatie ter bestrijding van onderpresteren:

- Alle leerlingen van klas 1 worden getest bij het Centrum voor Begaafdheids-Onderzoek in Nijmegen.
- Leerlingen kunnen in de onderbouw een POP-training (Persoonlijk Ontwikkelingsplan) volgen en in de bovenbouw wordt het TOP (Toekomstgericht Ontwikkelingsplan) aangeboden. Hiermee worden de barrières die het presteren in

- de weg staan onderkend en verholpen.
- Faalangstreductietraining.
 - Geleid zelfmanagement met onder meer persoonlijke gesprekken met een leerlingbegeleider.

Aanbevelingen

- Zorg voor een gevarieerd aanbod.
- Bied maatwerk.

UTRECHTS STEDELIJK GYMNASIUM

UITDAGING

- VERSTERKT TALENONDERWIJS
Schoolbreed:
Cambridge English
Facultatief:
Diplôme d'Études en Langue
Française
Goethe-Zertifikat
Chinees
Spaans

- INTERNATIONALISERING/ELOS
- BÈTA-EXCELLENT/
ONDERZOEKEND LEREN

- COMPACTEN EN VERRIJKEN
in klas 1,2,3
- STUDIUM GENERALE:
Keuze werktijd
- JUNIOR COLLEGE UTRECHT
- LAPPTOP LEIDEN
- OLYMPIADES
- PROFIELWERKSTUKPRIJZEN
- DEBATTEAM
- MODEL EUROPEAN
PARLIAMENT

LEERLINGEN VERENIGINGEN

BEGELEIDING

Doel:

Verbeteren van werkhouding en motivatie ter bestrijding van onderpresteren

- PERSOONLIJK
ONTWIKKELINGS PLAN
- TOEKOMSTGERICHT
ONTWIKKELINGS PLAN
- FAALANGST-
REDUCTIETRaining
- GELEID
ZELFMANAGEMENT

LEREN (TE) MOTIVEREN: EEN TALENT?

Naar een presentatie van prof. dr. A.E.M.G. Minnaert

5 ACHTERGROND

Onderpresteren

In iedere populatie van leerlingen of studenten is er wel een kleine groep hoogbegaafden of bovengemiddeld begaafden, die vaak over uitzonderlijke talenten beschikt. Zij lijken echter niet altijd in staat om het kapitaal waarover zij beschikken te verzilveren: onderpresteren onder hoogbegaafden is een reeel probleem, zo blijkt uit een studie waarin 6101 hoogbegaafde leerlingen uit het voortgezet onderwijs gedurende langere tijd zijn gevolgd (zie Minnaert, 1996). Het ging om de 10 procent hoogst scorende leerlingen binnen alle sectoren, dus van de theoretische leerweg van het vmbo tot het gymnasium. Na een jaar hoger onderwijs was 32 procent van deze studenten reeds met de opleiding gestopt, 33 procent ging niet naar de universiteit, maar naar een vervolgopleiding op een lager niveau en 2 procent was helemaal niet aan een studie begonnen.

Universele kenmerken van hoogbegaafdheid

Wat zijn eigenlijk de kenmerken van hoogbegaafde leerlingen? En kunnen we daaruit iets leren over de oorzaken van hun onderpresteren? Er bestaat in ieder geval geen standaardtype hoogbegaafde, want er zijn veel verschillende typen te onderscheiden. Wel zijn er enkele karakteristieken die alle typen met elkaar gemeen lijken te hebben (gebaseerd op het Three Ring Model van Renzulli, 1986):

- ze zijn bovengemiddeld intelligent op één of meerdere gebieden,
- ze leggen veel toewijding en doorzettingsvermogen aan de dag bij het uitvoeren van taken waar ze enthousiast over zijn,
- ze beschikken over een behoorlijke dosis creativiteit: ze bedenken gemakkelijk alternatieve oplossingen en methodes voor (complexe) vraagstukken.

Binnen en buiten de context van school

Hoogbegaafdheid uit zich niet alleen in de schoolse prestaties, maar kan tevens zichtbaar worden buiten de 'klassieke' domeinen, bijvoorbeeld op creatief gebied. Hoogbegaafdheid kan samengaan met andere aandoeningen (comorbiditeit), zoals ADHD, dyslexie en autisme (zie bijvoorbeeld Burger-Veltmeijer, Minnaert & VanHouten-Van den Bosch, 2011).

Leraren kunnen hoogbegaafde leerlingen onder andere herkennen aan hun out of the box-manier van denken, die ertoe leidt dat zij originele oplossingen bedenken voor bepaalde probleemstellingen. Verder vertonen hun schoolresultaten opvallend vaak ups en downs. Dat is mede afhankelijk van de onderwerpen waar hun interesse op dat moment naar uitgaat (of juist niet) en in hoeverre de leerstof die wordt aangeboden aansluit bij hun interesse.

Hoogbegaafde leerlingen laten op school en thuis dikwijls verschillend gedrag zien: op school komen ze door faalangst niet tot resultaten of vertonen ze aanpassend en soms zelfs terugtrekkend gedrag, terwijl ze thuis in een informele context tot grootse prestaties komen en meer zichzelf durven te zijn. Dit geeft aan hoe belangrijk het is om op school omstandigheden te scheppen die uitnodigen tot informeel leren.

Hoogbegaafdheid en motivatie

Het is een misvatting te denken dat hoogbegaafde kinderen altijd gemotiveerd zijn om leertaken uit te voeren (Minnaert, 2006). Een lage en een hoge motivatie kunnen bij één hoogbegaafde leerling hand in hand gaan en ook kan de motivatie per type hoogbegaafde verschillen. Zo kunnen deze leerlingen bijvoorbeeld met het grootste gemak compleet

opgaan in een computerspel, maar in de les op school al na vijf minuten afhaken. Ze kunnen in het ene vak een ongelooflijk perfectionisme laten zien, terwijl ze in een ander vak slordig te werk gaan. Sommige hoogbegaafden zijn op veel verschillende gebieden getalenteerd en kunnen daardoor moeilijk focussen, anderen richten zich liever op een specifieke activiteit, waar ze supergeconcentreerd aan kunnen werken. Uitstelgedrag komt ook vaak voor bij hoogbegaafden, met name bij de groep die onderpresteert.

De rol van motivatie

Motivatie speelt een sleutelrol als het gaat om de prestaties van (hoogbegaafde) leerlingen, omdat het richting geeft aan gedrag en emoties. Als leerlingen gemotiveerd zijn, heeft dit een positieve invloed op hun zelfbeeld en welbevinden. Andersom roept een laag zelfbeeld zeer negatieve gevoelens op, zoals depressie, angst en hulpeloosheid. Dat leidt ertoe dat leerlingen er weinig vertrouwen in hebben dat ze taken goed kunnen uitvoeren.

Onze motivatie wordt bepaald door de mate waarin we ons betrokken voelen bij een taak. Die betrokkenheid is op zijn beurt weer afhankelijk van de mate waarin aan psychologische basisbehoeften is voldaan, bijvoorbeeld het gevoel hebben competent te zijn en het ervaren van voldoende autonomie. Om tegemoet te komen aan die basisbehoeften, moet de (leer)omgeving bepaalde kenmerken hebben (Boekaerts & Minnaert, 2003). Zo moeten leerlingen voldoende vrijheid krijgen om zich bezig te houden met hun eigen interesses en dienen zij gelegenheid te hebben om de leerstof op hun eigen, originele manier te verwerken. De docent en

de lesmethode moeten voldoende structuur bieden om te voorkomen dat het leerproces van de leerlingen ontaardt in een chaos.

Prestatie-ondermijnende factoren

Voor een hoogbegaafde leerling is autonomie cruciaal. Een voorbeeld: als een leerling bij wiskunde een opmerking maakt over de leerstof die verder gaat dan het niveau waarop de les wordt gegeven, doet de docent dit af met: 'Daar gaan we nu niet op in; dat is een vraag die in 6 vwo pas aan de orde komt'. Er is een grote kans dat de leerling het hierna bij wiskunde zal opgeven, omdat hij zich niet onderkend voelt in de basisbehoefte om op zijn eigen wijze te kunnen leren.

Daarnaast is de manier waarop naar het behalen van een doel wordt toegewerkt van invloed op de motivatie van de leerling. Er zijn grofweg twee manieren om een doel te bereiken. De eerste is Task Orientation, waarbij men 'van de taak wil winnen', wordt getriggerd om kennis en vaardigheden te ontwikkelen en daarbij de vrijheid heeft om mislukkingen te ervaren (Feedforward in plaats van Feedback). De tweede strategie wordt Performance Orientation genoemd. Daarbij ligt de nadruk op het bewijzen van competenties en het competitieve element. Hierbij moet men op vastgestelde momenten presenteren: bij falen gaat het zelfbeeld omlaag. Onderwijs dat meer is ingericht volgens Performance Orientation kan met name bij hoogbegaafde leerlingen de nodige stress oproepen, waardoor hun motivatie en prestaties achteruitgaan ('We lopen van deadline naar deadline').

Teruggang

Motivatie is dus afhankelijk van meerdere, vaak met elkaar interacterende factoren. Het

is dan ook beslist niet altijd eenvoudig om een goede balans te creëren, waarbij de leerling zich fijn voelt en optimaal kan presteren. Een bijkomende complexe factor in het voortgezet onderwijs is dat motivatie gedurende de adolescentie bij ieder mens overallig lijkt af te nemen, in het bijzonder op het gebied van de exacte vakken (Wigfield, Byrnes, & Eccles, 2006). En dat terwijl leerlingen in deze periode juist beter lijken te weten wat ze kunnen en willen. De teruggang in motivatie kan wellicht worden verklaard door het feit dat leerlingen in het voortgezet onderwijs steeds meer worden getest (in de vorm van toetsen die met grote regelmaat worden afgenomen), ook in domeinen waarvan ze weten dat ze daar niet in verder willen. Dit past in een Performance Orientation-achtige benadering van onderwijs, waarvan we eerder hebben vastgesteld dat die het zelfvertrouwen en de motivatie van hoogbegaafde leerlingen danig kan aantasten.

Motivatie op juiste niveau houden

Hoe kunnen we de motivatie van hoogbegaafde leerlingen op het juiste niveau krijgen of houden, zodat zij profijt hebben of blijven houden van hun uitzonderlijke talenten? In de eerste plaats is het van belang dat de be-

"DE GROEP HOOGBEGAAFDE LEERLINGEN IS ZEER DIVERS. EEN AANTAL VAN DEZE LEERLINGEN WORDT ONVOLDOENDE UITGEDAAGD BINNEN HET ONDERWIJS. DIT KAN LEIDEN TOT ONDERPRESTEREN. HET IS BELANGRIJK DAT DEZE LEERLINGEN ZO VROEG MOGELIJK WORDEN GESIGNALEERD EN WORDEN UITGEDAAGD. DE JUISTE AANPAK KAN HET VERSCHIL BETEKENEN TUSSEN EEN LEERLING DIE MET PLEZIER UITBLINKT OF EEN LEERLING DIE ZICH NIET THUIS VOELT IN DE KLAS EN ONDERPRESTEERT."

Marion Hoeberichts - Projectleider Hoogbegaafdheid en Excellentie van het Ministerie van OCW

trokkenen de valkuilen van hoogbegaafden leren herkennen, zodat de hoogbegaafde, maar ook de docent en/of ouder hierop tijdig kan inspelen. Zo hebben hoogbegaafde leerlingen behoefte aan veel vrijheid in hun leerproces, maar hebben ze tegelijkertijd duidelijke grenzen nodig en moeten ze kunnen terugvallen op iets of iemand wanneer een taak nog te uitdagend is. Vanwege hun soms verregaand perfectionisme, hebben veel hoogbegaafden van nature veel moeite met het omgaan met mislukkingen en druk. Hier hebben zij dan ook meestal extra begeleiding bij nodig. Ook kunnen zij soms een extra steuntje in de rug gebruiken als het gaat om het tonen van doorzettingsvermogen, met name op de gebieden waar hun interesse duidelijk niet ligt (zie ook Mönks, Heller & Passow, 2000).

Er zijn verschillende onderwijsprogramma's ontwikkeld om onderpresterende hoogbegaafden in het onderwijs beter te kunnen

bedienen. Tot op heden is de effectiviteit van deze programma's nog niet wetenschappelijk bewezen. Wat in ieder geval wel lijkt te werken is dat voor elke groep hoogbegaafden (met zijn eigen unieke kenmerken) een eigen benadering wordt gekozen. Docenten dienen bij de begeleiding van hoogbegaafde leerlingen altijd in het achterhoofd te houden dat zij flexibel mogen omgaan met de vakmethodes. Zij moeten duidelijke en haalbare doelen stellen, maar kunnen met deze groep wel grote stappen nemen (Minnaert, 2005).

Het is hiermee duidelijk dat docenten en scholen een grote verantwoordelijkheid hebben als het gaat om de begeleiding van hoogbegaafden in hun leerprocessen. De ouders spelen hierin echter misschien nog wel de belangrijkste en zwaarste rol: zij moeten hun kinderen supporten en ervoor zorgen dat zij hun zelfvertrouwen behouden, zodat zij hun motivatie niet verliezen.

**"ER WORDT HEEL GOED NAAR ONS LEERLINGEN GE-
LUISTERD EN OOK NAAR WAT WIJ BOEIEND ZOUDEN
VINDEN EN OP WAT VOOR MANIER WIJ ZOUDEN WIL-
LEN LEREN. DAT IS ECHT IDEAAL!"**

Leerling - Grotius College

Bronnen

Boekaerts, M., & Minnaert, A. (2003). Assessment of students' feelings of autonomy, competence, and social relatedness: A new approach to measuring the quality of the learning process through self- and peer assessment. In: M. Segers, F. Dochy, & E. Cascallar (Eds.), *Optimising new modes of assessment: In search of qualities and standards* (pp. 225-246). Dordrecht, The Netherlands: Kluwer Academic Publishers.

Burger-Veltmeijer, A. E. J., Minnaert, A. E. M. G., & Van Houten-Van den Bosch, E. J. (2011). The co-occurrence of intellectual giftedness and autism spectrum disorders: A literature review. *Educational Research Review*, 6, 67-88. doi:10.1016/j.edurev.2010.10.001 Minnaert, A. (1996). Academic performance, cognition, metacognition and motivation. PhD dissertation, University of Leuven, Belgium.

Minnaert, A. E. M. G. (2005). Maakt het verschil? Over onderwijskundige en orthopedagogische zorg voor leerlingen in het onderwijs. In: E. J. Knorth, A. E. M. G. Minnaert & A. J. J. M. Ruijsenaars (Red.), *Verschillen onderscheiden. Orthopedagogische hulpverlening en begeleiding bij problematische opvoedings- en onderwijsleersituaties* (pp. 43-62). Utrecht: Agiel.

Minnaert, A. (2006). Leren (te) motiveren. In: G. Ch. De Boer & D. Dacier (red.), *Slim leren organiseren. Hoogbegaafde leerlingen in de klas en in de school* (pp. 9-22). Amersfoort: CPS-SLO.

Mönks, F.J., Heller, K.A., & Passow, A.H. (2000). The study of giftedness: reflections on where we are and where we are going. In: K.A. Heller, F.J. Mönks, R.J. Sternberg, R.F. Subotnik (Eds.), *International handbook of giftedness and talent* (pp. 839-863). Amsterdam: Elsevier.

Renzulli, J.S. (1986). The tree-ring conception of giftedness: a developmental model for creative productivity. In: R.J. Sternberg & J.E. Davidson (Eds.), *Conceptions of giftedness* (pp.53-92). Cambridge: University Press.

Wigfield, A., Byrnes, J.P., & Eccles, J.S. (2006). Development during early and middle adolescence. In: P.A. Alexander & P.H. Winne (Eds.), *Handbook of educational psychology* (pp. 87-113). New York/London: Routledge.

**"HET IS MAAR NET HOE JE TALENTEN VAN MENSEN
BENOEMT!"**

Rob Heijmans - Stedelijk Dalton Alkmaar

DIFFERENTIËLE DIFFERENTIATIE

Welke vorm van differentiatie willen leerlingen?

Greet de Boer, MEd., 2012.

Inleiding

De rol van de leraar in het onderwijs is essentieel. Een rol die multidimensionaal is en van leraren vraagt tegelijkertijd meerdere taken, zoals instructie geven, motiveren en organiseren, uit te voeren om hun doelen te bereiken (Opdenakker & Minnaert, 2011). Elke leraar weet dat geen twee leerlingen hetzelfde zijn en elke goede leraar probeert bij elke leerling het onderste uit de kan te halen (Van den Berg, 1999).

Het huidige onderwijssysteem, dat nog grotendeels wordt bepaald door klasgewijze instructie en voortgang, levert diezelfde docent de nodige beperkingen op tegemoet te komen aan individuele verschillen tussen leerlingen, met name als deze leerlingen meer aankunnen dan een gemiddelde leerling.

Deze laatste groep, de meer- en hoogbegaafde leerlingen, vraagt specifieke kennis, inzichten en aanpassingen van de leraar, die niet steeds even gemakkelijk te realiseren zijn binnen de structuur van de op veel scholen voor voortgezet onderwijs gehanteerde lesroosters, leerjarensysteem en lesmethodes. Oplossingen voor leerlingen die meer aankunnen worden meestal gezocht in het versnellen van de leerstof, waardoor tijd vrijkomt voor bijvoorbeeld verrijkingsopdrachten, leerlingen inschakelen als as-

sistent-leraar om medeleerlingen te helpen, of binnen het zogenaamde vrije deel extra studieopdrachten te laten uitvoeren (Ren-zulli & Reis, 2000; Tannenbaum, 2000; Van-Tassel-Baska, 2000; Bentley, 2001; Eyre, 2002; Borland, 2003).

Met het bovenstaande in gedachte zijn aan de deelnemers van de workshop de volgende vragen gesteld: *WAAROM zou je differentiëren in je les?*, *HOE kun je differentiëren?*, en *WAT doe je al om te differentiëren?*

Tijdens de presentatie werden deze vragen vervolgens specifieker geformuleerd voor hoogbegaafde leerlingen. Er is gekeken naar wat voor de lespraktijk wordt voorgesteld in onderzoek naar effectief leraargedrag in het lesgeven aan hoogbegaafde leerlingen. Uitgangspunt is dat, wil onderwijs effectief zijn voor hoogbegaafde leerlingen, differentiatie een voorwaarde is. Belangrijk is het vervolgens te weten welke vormen van differentiatie hoogbegaafde leerlingen willen en óf dit verschilt van differentiatievormen, die niet-hoogbegaafde leerlingen willen.

Differentiële differentiatie

Onderzoek naar bekwame, effectieve leraren voor hoogbegaafde leerlingen toont aan dat

het niet alleen gaat om het hebben van excellente pedagogische vaardigheden, maar ook om het hebben van een goede relatie en band met de leerlingen (Cohen, Porath & Bai, 2010). Een effectieve leraar voor hoogbegaafde leerlingen wordt daarom, naast een professionele ontwikkeling, een persoonlijke ontwikkeling, bewustwording en bereidheid te reflecteren op het eigen gedrag in relatie tot het welbevinden en leren van de leerlingen in de klas.

Pomerantz & Pomerantz (2002) toonden aan dat de manier waarop leraren met hoogbegaafde leerlingen communiceren effect heeft op de bereidheid van die leerlingen verantwoordelijkheid en betrokkenheid te voelen voor het eigen leren. Onderpresterende hoogbegaafde leerlingen gaven bijvoorbeeld aan een vriendelijke, oplettende, beschikbare, respectvolle, sociaal vaardige leraar met gevoel voor humor, waarmee ze op een volwassen manier kunnen communiceren, als positief te ervaren. VanTassel-Baska, MacFarlane & Feng (2006) vonden dat effectieve leraren voor begaafde leerlingen verschillende competenties lieten zien, zoals het gebruik van een variatie aan vraagtechnieken, aandacht voor verdiepend en betekenisvol leren, waarbij leerlingen keuzes kunnen maken. Tevens vonden ze dat deze leraren veel van hun vak weten, gepassioneerd en op een flexibele wijze lesgeven. Duidelijk wordt hiermee dat er bij effectieve leraren voor hoogbegaafde leerlingen steeds sprake is van een complexe combinatie van persoonskenmerken, kennis en vaardigheden, professionele houding, wijzen van lesgeven en inzet van strategieën.

Differentiëren voor hoogbegaafde leerlingen

Uit onderzoek blijkt dat hoogbegaafde leerlingen significant verschillen van niet-hoogbegaafde leerlingen (zie hieronder). Daarom is het noodzakelijk dat leraren differentiëren door andere verwachtingen, plaatsen om te leren en wijzen van beoordelen te realiseren. Concreet betekent dit dat:

1. de inhoud van de leerstof (*leren over vreemde/rare onderwerpen*),
2. het leerproces (*het vinden van creatieve oplossingen voor moeilijk problemen*),
3. het resultaat of product (*weten hoe ik word beoordeeld voor ik begin*) en
4. de leeromgeving (*samenwerken in een groep die ik zelf mag kiezen*)

moeten worden aangepast, rekening houdend met die significante verschillen (Winebrenner, 2009; Tomlinson et al., 2003; VanTassel-Baska & Brown, 2007; Little, 2012). Enkele van deze verschillen zijn:

- De hoeveelheid tijd om iets te leren
- Het niveau waarop ze iets begrijpen
- Concentratie en nieuwsgierigheid voor taken/inhouden
- Voorkeur voor het oplossen van complexe problemen
- Communicatieve vaardigheden
- Voorstellingsvermogen en creativiteit
- Geheugen en inzicht
- Belangstelling voor...
- Wijze van redeneren en humor...

Vraag die nu voorligt is: Welke differentiatievormen, binnen de hierboven aangegeven vier dimensies, spreken hoogbegaafde leerlingen aan? Kanevsky (2011) heeft aan zowel hoogbegaafde (n=416) als niet-hoogbegaafde (n=230) leerlingen een vragenlijst met betrekking tot deze vier dimensies voorgelegd

en hun mening gevraagd. Ondanks dat er op onderdelen verschillen waren, was de conclusie dat er veel overeenkomst is in de vormen van differentiatie die beide groepen leerlingen wel/niet aanspreken. In schema 1 zijn per dimensie enkele items weergegeven die hoogbegaafde leerlingen positiever beoordeelden dan niet-hoogbegaafde leerlingen.

Schema 1: Differentiatievormen die positief worden beoordeeld door hoogbegaafde leerlingen

Inhoud:

- Onderwerpen die we niet op school krijgen
- Begrijpen van complexe ideeën en problemen
- Leren over echte problemen die bijvoorbeeld experts kennen

Proces:

- Leren op mijn eigen manier
- Leren in eigen tempo
- Opdrachten die tijdens de les afgerond worden
- Begrijpen hoe ideeën zijn verbonden/gerelateerd aan elkaar

Product/resultaat:

- Weten hoe ik word beoordeeld voor ik begin
- Weten of mijn resultaat beter/minder goed is
- Creatieve oplossingen mogen vinden/zoeken

Leeromgeving:

- Leraar die mij aanmoedigt een eigen idee uit te werken
- Leercentra waar ik zelf activiteiten kan kiezen
- Soms alleen en soms samen werken
- Samenwerken met leerlingen die net zo snel leren

In schema 2 zijn per dimensie enkele items weergegeven die hoogbegaafde leerlingen negatiever beoordeelden dan niet-hoogbegaafde leerlingen. De cursieve items werden door niet-hoogbegaafde leerlingen negatiever beoordeeld dan door de hoogbegaafde leerlingen.

Schema 2: Differentiatievormen die negatief werden beoordeeld door hoogbegaafde leerlingen

Inhoud:

- Leren uit de methode
- Het kopiëren van informatie en werkwijzen
- Feitjes leren zoals spelling en grammatica, jaartallen enz.

Proces:

- Veel oefening van een nieuwe strategie in verschillende opdrachten
- Leren onder druk als de rest van de klas verder is
- Leren in kleine stapjes in een langzaam tempo met veel oefening

Product/resultaat:

- Toetsen
- Feedback krijgen op goede antwoorden maar niet over wat slecht gaat

Leeromgeving:

- Vragen om extra hulp
- Leren met leerlingen die ouder/jonger zijn
- Ergens apart zitten in de klas zodat ik mijn privacy heb
- Samenwerken met leerlingen die leraar kiest

Kanevsky concludeerde op grond van de resultaten van haar onderzoek dat er veel overeenkomst tussen begaafde en niet-begaafde leerlingen is en dat er op onderdelen kleine verschillen waarneembaar zijn tus-

sen hoe de verschillende differentiatievormen op de vier onderscheiden dimensies worden beoordeeld. Individuele behoeften van leerlingen met betrekking tot niveau, interesse, wijze van leren en sociaal- en emotionele behoeften, denkend vanuit de zone van de naaste ontwikkeling, moeten steeds uitgangspunt zijn bij keuzes die leraren maken bij differentiatie. Hoogbegaafde leerlingen verschillen van niet-hoogbegaafde leerlingen vooral in hun cognitieve kenmerken, zoals complexe denkwijzen en sneller leren, maar niet in hun behoeften aan bege-

Referenties

Bentley, R. (2001). Curriculum development and process in mainstream classrooms. In M.J. Stopper (Ed.), *Meeting the Social and Emotional Needs of Gifted and Talented Children* (pp. 12-36). London: David Fulton Publishers.

Borland, J.H. (2003). Evaluating Gifted Programs: A Broader Perspective. In N. Colangelo & S. Davis (Eds.). *Handbook of Gifted Education* (pp. 293-307). Boston: Pearson Education, Inc.

Cohen, A., Porath, M. & Bai, H. (2010). Exceptional Educators: Investigating Dimensions of their Practice. *Teaching & Learning Journal*, Vol. 4, Issue 2, 2010.

Eyre, D. (2002). Effective schooling for the gifted and talented; A school-wide approach to the gifted and talented. In D. Eyre & H. Lowe (Eds.). *Curriculum Provision for the Gifted and Talented in the Secondary School* (pp. 1-26). London: David Fulton Publishers.

leiding/ondersteuning van de leraar en het willen samenwerken met andere leerlingen. Alle leerlingen willen het gevoel hebben eigen inbreng te hebben in wat en hoe ze leren (bijvoorbeeld: met wie?; beschikbare tijd; beoordelingscriteria en procedures). Differentiële differentiatie van het curriculum en instructie is dan ook: respecteren of oog hebben voor de behoefte van elke leerling in onderwijsactiviteiten, waarbij rekening wordt gehouden met of die afgestemd op zijn/haar voorkeuren van leren in zijn/haar zone van naaste ontwikkeling.

Kanevsky, L. (2011). Deferential Differentiation: What Types of Differentiation Do Students Want? *Gifted Child Quarterly* 2011, 55: 279.

Little, C.A. (2012). Curriculum as Motivation for Gifted Students. *Psychology in the Schools*, Vol. 49 (7), 2012.

Pomerantz, M. & Pomerantz, K.A. (2002). *Listening to Able Underachievers; Creating Opportunities for Change*, David Fulton Publishers, London.

Opdenakker, M-C. & Minnaert, A. (2011). Relationship between learning environment characteristics and academic engagement. *Psychological Reports*, 2011, 109, 1, 259-284.

Renzulli, J.S. & Reis, S.M. (2000). The School-wide Enrichment Model. In K.H. Heller, F.J. Mönks, R.J.

Sternberg & R.F. Subotnik (Eds.). *International Handbook of Giftedness and Talent* (pp. 367-382). Oxford: Elsevier Science Ltd.

Tannenbaum, A.J. (2000). A History of Giftedness in School and Society. In K.H. Heller, F.J. Mönks, R.J.

Sternberg & R.F. Subotnik (Eds.). *International Handbook of Giftedness and Talent* (pp. 23-53). Oxford: Elsevier Science Ltd.

Tomlinson, C.A., Brighton, C., Hertberg, H., Callahan, C.M., Moon, T.R., Brimijoin, K. Conover, L.A., & Reynolds, T. (2003). Differentiating instruction in response to student readiness, interest, and learning profile in academically diverse classrooms: A review of literature. *Journal for the Education of the Gifted*, 27, 119-145.

Van den Berg, R. (1999). Zorg voor hoogbegeefden: Implementatie van adaptief onderwijs. In G. de Boer (red.). *Ruimte voor leren*, congresbundel. Amersfoort: CPS.

VanTassel-Baska, J. (2000), Theory and Research on Curriculum Development for the Gifted. In K.H. Heller, F.J. Mönks, R.J. Sternberg & R.F. Subotnik (Eds.), *International Handbook of Giftedness and Talent* (pp. 345-365). Oxford: Elsevier Science Ltd.

VanTassel-Baska, J. & Brown, E.F. (2007). Toward best practice: An Analysis of the Efficacy of Curriculum models in Gifted Education. *Gifted Child Quarterly*, 2007 51:342.

VanTassel-Baska, J., MacFarlane, B. & Feng, A. X. (2006). A cross-cultural study of exemplary teaching: What do Singapore and the United States secondary gifted class teachers say? *Gifted and Talented International*, Vol. 21, 2, 2006.

Winebrenner, S. (2009). *Compacting and Differentiation Strategies with Gifted Students; presentation on the World Conference on Gifted and Talented Children*. Vancouver: WCGTC 2009.

HOE MAKEN WIJ HET VERSCHIL

Begaafdheidsprofielscholen

Hoogbegaafdheid is in het hedendaagse onderwijs een algemeen herkend en erkend kenmerk van leerlingen. Veel scholen voor voortgezet onderwijs hebben in de afgelopen decennia uiteenlopende maatregelen getroffen om beter aan te sluiten bij de behoeften van deze leerlingen. Deze inspanningen leidden niet vanzelfsprekend tot succes. De ervaringen van hoogbegaafde leerlingen die door onderpresteren in een negatieve spiraal terecht komen, tonen overduidelijk aan dat passend onderwijs en gerichte begeleiding ook voor deze categorie leerlingen een maatschappelijke noodzaak is. Om die reden startte CPS in 2004 het project Begaafdheidsprofielscholen (BPS). Dit project is vanaf de start door het ministerie van OCW ondersteund en gesticuleerd. Het doel van het project Begaafdheidsprofielscholen is het tot stand brengen van een landelijk dekkend netwerk van scholen voor voortgezet onderwijs die hoogbegaafde leerlingen effectief bedienen. In drie tranches, tussen 2004 en 2010, ontvingen 22 scholen via een visitatieprocedure het certificaat Begaafdheidsprofielschool. In 2010 bleek dat het landelijk dekkend netwerk nog niet was voltooid: de spreiding over het land was nog niet optimaal en de ontwikkeling tot Begaafdheidsprofielscholen had een extra impuls nodig. Daarom is het project verlengd tot 2013 en is het netwerk uitgebreid met drie nieuwe scholen en hebben zich ondertussen al tien scholen aangemeld als aspirantlid van de Vereniging Begaafdheidsprofielscholen.

Deze publicatie is gemaakt naar aanleiding van de conferentie van de Begaafdheidsprofielscholen 'Hoe maken wij het verschil' op woensdag 14 november 2012 in Leerhotel Het Klooster te Amersfoort.

CPS Blijvend resultaat

We adviseren, trainen, organiseren conferenties, publiceren en doen onderzoek. Zo stimuleren we scholen om hun ambities te realiseren. Met blijvend resultaat.

www.cps.nl